

A KGST-országok atomerőművei

Meghatározó szerepet tölt be a Szovjetunió annak a műszaki-tudományos bázisnak a létrehozásában, amely a KGST-országok számára lehetővé teszi az atomenergia mind szélesebb körű, békés célú felhasználását. Az 1955-ben aláírt kétoldalú megállapodások alapján a Szovjetunió műszaki-tudományos és termelési segítséget nyújtott Bulgáriának, Magyarországnak, az NDK, Lengyelországnak, Romániának és Csehszlovákiának részére az atomfizikával, valamint az atomenergia békés célú felhasználásával foglalkozó tudományos kutatóközpontok létrehozásához.

A Szovjetunió műszaki-tudományos segítségével a KGST-tagországokban és Jugoszláviában kilenc atomreaktort, hat ciklotront, hét rádiókémiai és fizikai laboratóriumot építettek.

A KGST-tagországok nemzeti atomkutató intézetei ma már nemzetközi jelentőségű tudományos intézetek, amelyek hozzájárulnak a tudományos kutatások fejlődéséhez, az atomenergiát felhasználó új laboratóriumok és üzemek létrejöttéhez az iparban, az orvostudományban, a mezőgazdaságban és más népgazdasági ágazatokban.

Az 1976–1980-as évekre szóló műszaki-tudományos együttműködési terv értelmében a tagországok közös erővel 65 témát dolgoznak ki 13 témakörben. E terv végrehajtásában mintegy 90 tudományos kutatószervezet vesz részt. A munkában fontos helyet kaptak az atomerőművek fejlesztésének kérdései. Az elkövetkező évtizedekben a KGST-tagországok fűtőanyag- és energiamérlegén belül az atomerőművek aránya állandóan nő.

1976-ban a KGST-országokban az atomerőművek összkapacitása 7500 megawatt volt. A tagországok 1990-ig szóló közös atomenergetikai-fejlesztési prognózisának adatai szerint 1980-ban a tagállamok erőműveinek összkapacitása mintegy 30 ezer megawatt lesz.

A Szovjetunióban a jelenlegi ötéves tervidőszakban 13–15 ezer megawattal növekszik az atomerőművek teljesítménye, ami a belépő villamos-energetikai összkapacitás 19–21 százaléka. Az NDK-ban az atomerőművek részesedése a villamoserőművek teljesítménynövekedésében az 1971–1975-ös évek 17 százalékáról az 1976–1980-as években 27 százalékra emelkedik. Bulgáriában az atomerőműveknek a villamosenergia-termelésben betöltött aránya 1980-ban eléri a 20 százalékot, Csehszlovákiában körülbelül a 7–10 százalékot. Folytatódik a jelenlegi ötéves tervidőszakban a paksi első magyar atomerőmű építése. Atomerőművek építését kezdik meg Kubában, Romániában és Lengyelországban.

Az uránkészletek szükségessége indokoltá teszi, hogy a kutatók gazdaságos megoldásokat találjanak. A nemzetközi gyakorlat tanulsága szerint a gyors neutronokat alkalmazó reaktorok biztosítják a természetes urán költségeinek jelentős csökkentését.

Az Állandó Bizottság elfogadta és végrehajtja a gyorsreaktorok építésével összefüggő műszaki-tudományos együttműködési programját; megalakult a szovjet Fizikai Energetikai Intézet mellett a műszaki-tudományos koordinációs tanács, amelynek feladata, hogy koordinálja a KGST-tagországok kutatási és fejlesztési erőfeszítéseit és megteremtse a gyorsreaktorok építésére történő áttéréshez szükséges műszaki-tudományos feltételeket.

Az atomenergetika fejlődése reális lehetőséget nyújt a környezetvédelem egyes kérdéseinek megoldására is, hiszen a legjelentősebb környezetvédelmi problémák közé tartozik a hőerőművek levegőszennyezése. Szovjet tudósok számításai szerint 2000-re a világ hőerőművei 450 millió tonna kéndioxid-gázzal és 1,5 milliárd tonna pernyével fogják szennyezni a levegőt. Az atomerőművekben nem keletkeznek a levegőt szennyező káros anyagok, ezért az energiatermelésnek ez a korszerű eszköze egyben a környezet védelmét is szolgálja.

—m

Vita az osztrák külkereskedelmi deficitről

Tavaly az egyensúlyhiány az osztrák külkereskedelmi mérlegben minden előzetes prognózisnál súlyosabbnak bizonyult. A végleges adatok szerint 1977-ben a kivétel értékben mindössze 6,4 százalékkal emelkedett, a behozatal 14 százalékos növekedése mellett, ami 73 milliárd schillinges deficitet eredményezett. A mérleg passzívuma az 1976-os értéket 19 milliárd schillinggel haladja meg. A hiány 1970-hez képest negyvenegyszeresedett. Ezzel az év végére a hosszú lejáratú osztrák adósságállomány 120,7 milliárd schillingre emelkedett.

A külkereskedelmi mérleg kedvezőtlen alakulása széles körű viták tárgya Ausztriában. A kormány nézete szerint a romlásért belső és külső tényezők egyaránt felelősek. Így hibáztatják az osztrák vállalatokat, melyek nem követték "elégé" rugalmasan termelésükkel a piaci kereslet változásait; piaci munkájukból hiányzott a vállalkozókedv és az átütő erő. De felelőse tehető a kormányzatnak is, amely nem tett eleget a kereskedelem is. Ez a szektor ugyanis nem hirdette eléggé és nem tette ismertté a hazai márkákat. Kijut a szemrehányásból a fontos kereskedelmi partnereknek és a külföldi vállalatoknak is, amelyek agresszív eladási politikát folytattak, de aligha törődtek azzal, hogy viszonzásul osztrák árukat is vásároljanak.

A behozatal negatívabb megítélése fordulat az osztrák külgazdasági politikában. Korábban ugyanis az importot a kormány, mint az inflációellenes harc eszköztét értékelte, mely a belföldi áremelési törekvéseket fékezi. Hivatalos és félhivatalos megnyilatkozások arra is rámutatnak, hogy a deficit legfontosabb oka külföldön, az EGK és elsősorban az NSZK külgazdasági politikájában keresendő. A kilencek ugyanis a megfelelő előnyöket a maguk számára az osztrák szabadkereskedelmi megállapodásból megkapták, importjukban azonban „colbertistáknak”, az aktív kereskedelmi mérleg híveinek bizonyultak. Ausztria tehát — így érvelnek Bécsben — lehetőséget biztosított szomszédainak, elsősorban az NSZK-nak arra, hogy exportjukat dinamikus növeljék, saját foglalkoztatási problémáikat enyhítsék. Mindezek a kedvezményezett vállalatok azonban korántsem mutattak hasonló készséget arra, hogy Ausztriából behozatalukat is dinamikusabban növeljék. Végül pedig a kritikák arra utalnak, hogy bizonyos országok — elsősorban az NSZK, a Benelux-államok és Svájc — mintegy „vonakodtak” attól, hogy kivegyék méltányos részüket az OPEC-cel szemben keletkezett deficitből.

Androsch pénzügyminiszter azért is szemrehányást tett a nyugatnémet iparban, hogy az USA-ban és további távoli piacokon ruháznak be ahelyett, hogy külföldi befektetésekkel a szomszédos Ausztriát részesítsék előnyben. A kormány tagja kritizálta a Közös Piac protekcionista gyakorlatát is, mely egyre nagyobb akadályt jelent az osztrák kivitel fejlesztésének útjában.

A magántőke képviselői a külkereskedelmi deficit okait másképp magyarázzák. A Szövetségi Kamara egyik vezetője a közelmúltban elismerte ugyan, hogy az osztrák áruk versenyképessége a nyugat-európai piacokon csökkent, azonban ezért részben a kormány gazdaságpolitikáját, konkrétan adópolitikáját és a bérköltségek emelkedését tette felelőssé. Hibáztatta a kormányt azért is, mivel az EGK-val való megállapodás megkötésekor alábecsülte a vámszókevények hatását, ez részben a megnövekedett import magyarázatul is szolgál.

Az osztrák kormány január elején, mielőtt még a külkereskedelmi mérleg alakulásának végleges számai ismertté váltak, nagyszabású programot hirdetett meg, melynek elsődleges célja a beruházási klíma javítása volt. Az előtte közzétett úgynevezett „intézkedési csomagterv” azonban pontosan ellenkező szempontból készült, szándéka volt a vállalati likviditás megőrzését, az önfinszírozás korlátozása. Ugyanakkor lényegesen megrágták a behozatalból származó luxuscikkekkel is. Ezen intézkedések importféléző hatása kétségtelen. A kérdés inkább mégis az, hogy lehet megfelelően a kivitel növelni. És főként: hogyan reagálnak a szemrehányásokra a legfontosabb kereskedelmi partnerek?

G. Gy.—Sz. P.

A kutatástól a sorozatgyártásig

Tudományos-termelő egyesülések

A Szovjetunióban a tudományos-termelő egyesüléseket hivatalosan a következőképpen definiálják: „Olyan komplexumok, melyekbe tudományos kutatóintézetek tartoznak tervezőirodák, technológiai részlegekkel, valamint iparvállalatok, melyek képesek arra, hogy rövid idő alatt kialakítsák gépek, gépi berendezések, műszerek és egyéb ipari termékek prototípusait, kísérletileg kipróbálják, kidolgozzák gyártásuk technológiai eljárásait, majd a konstrukciók és a technológiák elkészültével a termékeket az ágazat más vállalatainak sorozatgyártásra adják át.”

Száz egyesülés

A Szovjetunióban eddig száz ilyen egyesülést állítottak fel a népgazdaság különböző területein. Bár az eddigi tapasztalatok szerint ez a forma rendkívül jól bevált, hiányoznak a tudományos-termelő egyesülések fejlesztésének problémáival foglalkozó mélyreható kutatások.

A tudományos-termelő egyesülések funkciójáról és feladatairól két álláspont alakult ki. A szerzők egy része olyan összetársadalmi jelentőségű szervezetnek tekintti ezeket az egyesüléseket, melyek feladata az új technikával történő sorozatgyártás fejlesztése, bevezetése és megvalósítása. Ezért az a véleményük, hogy az egyesüléseknek minél nagyobbaknak kell lenniük, és ki kell terjedniük mind azokra a vállalatokra, amelyek számára az ágazat vezető tudományos kutató szervezete a kutató-fejlesztő munkát végzi.

Más vélemények szerint a tudományos-termelő egyesülések fő feladata a fejlesztés, és inkább jól kombinált kutató-fejlesztő vállalatok, mintsem egyesülések, melyek szindikátus formájában tömöríte-

nék az ágazat összes vállalatát. A tudományos-termelő egyesülés fő feladata az, hogy az új tudományos ötletet az alkalmazott kutatástól „végigvigye” a sorozatgyártásig, és a már kidolgozott technikát átadja nagyüzemi tömeggyártásra az ágazat vállalatainak.

Van olyan vélemény, hogy a tudományos-termelő egyesülés legyen olyan ágazati tudományos-termelő szervezet, amely felelős az ágazat műszaki-tudományos színvonaláért, és rendelkezik minden szükséges feltétellel ahhoz, hogy alkalmazott kutatásokat folytasson egészen a sorozatgyártás elindításáig. A tudományos-termelő egyesülés élén nem ipari üzem áll, hanem az ágazat vezető tudományos kutatóintézete. E felfogás logikusabb, hiszen ellenkező esetben a tudományos-termelő egyesülésekhez tartozna a termelő egyesülések és a nagy ipari egyesülések többsége is, amelyek rendszerint kutatóintézettel rendelkeznek.

Elérhető célok

A tudományos-termelő egyesülés létrehozásával — e nézet szerint — az alábbi célokat lehet elérni:

1. Megrövidíthető az új technika kidolgozásának és bevezetésének időtartama, minthogy:

— csökken a folyamat egyes szakaszai közötti idő és az átállási idő, amely egyébként a kutatások elindításától a kutatási eredmények bevezetéséig eltelt idő mintegy 50 százalékát teszi ki;

— azzal, hogy részben kutatómunka is folyik, a szerkesztés, a fejlesztés és a bevezetés párhuzamosan történik.

2. Növekszik az egész ágazat és az egyesüléshez tartozó vállalatok műszaki-tudományos színvonala.

3. Csökken az adminisztratív dolgozók aránya (a párhuzamosan működő részlegek felszámolása következtében).

Ezek az eredmények közvetlenül kapcsolódnak a szervezet meglévő funkcióihoz, és így az átszervezés okozta zavarok jóval kisebbek, mint azok az eredmények, melyek a szervezeti hiányosságok felszámolásával (az egyes részlegek új szervezeti egységéig történő összevonásával) elérhetők.

Valamennyi szerző egyetért abban, hogy a tudományos-termelő egyesülések rendelkeznie kell a maga tudományos kutatóintézetével, fejlesztő és technológiai részlegeivel, valamint iparvállalataival; fel kell állítani olyan részlegeket is, melyek a vállalatok szakembereit készítik fel arra, hogy bevezethessék az új technikát; a tudományos-termelő egyesülések rendelkeznie kell olyan részlegekkel, melyek tudományos információkat nyújtanak a vállalatoknak, valamint számítóközponttal, szabadalmi, promoztikai stb. részlegekkel. A tudományos-termelő egyesüléseknek ma már vannak olyan részlegeik is, melyek a megfelelő árpolitikával (az új technika optimális árával) foglalkoznak és a jövőben kétségkívül alakulnak már fontos részlegek is, melyek piacutáttal és szocialista marketinggel foglalkoznak majd.

Ami a felsőoktatási intézményeknek és az akadémiai intézeteknek a tudományos-termelő egyesülésekkel kialakítandó kapcsolatát illeti, a szakemberek véleménye eltérő. Egyesek úgy vélik, hogy elegendő, ha az egyesüléshez csak tudományos intézetek tartoznak, mások viszont elkövetkezhetnek arról, hogy a tudományos-termelő egyesülésekhez műszaki felsőoktatási intézmények is tartozzanak, mint tudományos intézetek, sőt olykor mint vezető szervezetek. Van olyan javaslat is,

hogy a tudományos-termelő egyesülés vezető szervezete akadémiai intézet legyen.

Vita tárgya a tudományos-termelő egyesüléshez tartozó részlegek jogi önállósága is. E kérdés megoldására több variáns dolgoztak ki. Egyes tudományos-termelő egyesülések valamennyi részlegét önállósággal ruházták fel. Másoknál csak a helyileg távol eső részlegek kaptak önállóságot, a vezető szervezet közelében található részlegek jogi önállósággal nem rendelkeznek.

Önállóság és irányítás

A tudományos-termelő egyesülés irányítási sémáját először a Plasztpolimer egyesülésnél dolgozták ki. E séma fő elevei:

— a fejlesztési folyamatot önálló szakaszra osztják: problémameghatározás, tudományos kutatás, technológiai fejlesztés, tervezés és bevezetés;

— a munkát úgy szervezik meg, hogy az minden egyes szakaszban párhuzamosan és közösen történjen;

— a fejlesztés irányítása kapcsolódik a műszaki színvonalhoz, a műszaki-gazdasági mutatók és a megválasztott fejlesztési irány távlatainak állandó ellenőrzéséhez;

— az egész problémamegoldást komplex módon tervezik meg a kutatások kezdetétől a nagyüzemi bevezetésig.

E séma a Plasztpolimer egyesülésnél bevált: a kutató-fejlesztő munka időtartama mintegy felére csökkent a korábbiakhoz képest.

A szakirodalomban vita folyik a tervmutatók és a minősítési kritériumok rendszeréről is. Egyesek szerint nincs lehetőség egységes mutatórendszer kidolgozására, minthogy valamennyi részleg tevékenységének különböző a profílija. Mások úgy vélik, hogy ez lehetséges. Az első vélemény képviselői szerint többek között a tevékenységből származó nyereséget és a jövedelmezőséget kell figyelembe venni. A második csoportba tartozók szerint komplex mutatórendszerrel kell kidolgozni a tudományos-termelő egyesülések tevékenységének értékelését. —m—t

A termelőszövetkezetek eszközgazdálkodásáról

A Figyelő ez év 8. számának 13. oldalán „Tsz-ek kényszerhelyzetben” címmel dr. László Dezső írása jelent meg. A cikk kapcsolatban észrevételeink a következők:

Az idézett cikk szerzőjének az a véleménye, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetek saját termelésből származó tartós forgóeszköz-felhalmozását a bank ne szűkített önköltségi áron, hanem állami felvásárlási ár figyelembevételével finanszírozza középlejratú hitelből.

A bank az általános szabályok szerint a mezőgazdasági termelőszövetkezetek készleteire is csak a mérlegükben kimutatott érték erejéig nyújthat hitelt. Mindaddig, amíg — a népgazdaság minden más ágához hasonlóan — a mezőgazdasági termelőszövetkezetek is saját termelésű készleteiket szűkített önköltségen kötelesek mérlegükben értékelni, addig e készletekre hitelt csak a mérleg szerinti érték erejéig lehet adni. Évenként felmerül ismételtlen egyes szövetkezetek részéről az a kérdés, hogy az értékelés ne szűkített önköltségen történjék. Véleményünk szerint az értékelési előírás az V. ötéves terv időszakában célszerűtlen lenne változtatni. A VI. ötéves terv előkészítő munkája során azonban tudomásunk szerint e kérdést ismét megvizsgálják. A jövőben is követni kell azonban azt az általános elvet, hogy nyereséget elszámolni és különböző célokra felhasználni csak az értékesített, realizált termékek után lehet.

Nem értünk egyet a cikk azon megállapításával, hogy „ez a konvencionális és a bővített újratermelés célkitűzéseinek ellentmondó agrár-hitelkonstrukció — melyet meghaladott az idő — indokolatlanul növeli az állattenyésztési ágazat költségszintjét”. Elsősorban hangsúlyoznunk kell, hogy az ország mezőgazdasági szövetkezetekének nagy része év végén nem adja el az új termelési szükséges ta-

karmánykészletet, hanem azt tartalékolja. A tsz-eknek jelenleg több mint 45 milliárd forgóalapjuk halmozódott fel, amelyből az év végi készleteiket általában képesek finanszírozni.

1977-ben kerekén 2 milliárd Ft fejlesztési alapot fordítottak a szükséges forgóalap bővítésére. Ezen kívül a Bank az elmúlt évben 1,6 milliárd Ft középlejratú forgóalapított is nyújtott a tartós készletek növekedésének finanszírozására. Nem az agrár-hitelkonstrukció az oka, hogy egyes termelőszövetkezetek év végén eladják készleteiket, mert a készlet megtartását a hitel igénybevétele lehetővé teszi. A cikk szerzője azonban egy fontos körülményre nem utalt. Arra nevezetesen, hogy a tartós forgóeszköz-növekedést a vonatkozó kormányhatározatoknak megfelelően a szövetkezeteknek is elsősorban saját fejlesztési alapjaikból kell finanszíroznok, amelyet szükség esetén a Bank több évre megelőlegezhet. A felhalmozás szempontjából pedig lényegében közömbös, hogy milyen áron értékelik a példának említett kukoricát. Ha magasabb lenne az értékelési ár, az említett magasabb nyereségből ugyanannyival többet kellene fejlesztési alapba, illetve forgóalapba helyezni. Egyes szövetkezetek viszont a nyereségügyi fejlesztési alapjukat elsősorban beruházási, állóeszköz-bővítési célokra kívánják felhasználni. E szövetkezetek mindent elkövetnek, hogy tartós forgóeszköz-állományuk ne növekedjen és évközben rövidlejratú hitelből finanszírozhassák e termelési ráfordításokat.

Ez az oka többek között annak, hogy egyes szövetkezetek a túlfutott beruházási tevékenységük mellett megfedkeztek az állóeszköz-bővítéshez kapcsolódó szükséges tartós forgóeszközökről. Ezen pedig csak oly módon lehet változtatni, hogy a szövetkezetek megfelelő mértékben bővítik tartós forgóeszköz-állományukat,

szükség szerint több éves hitel igénybevitelével is.

Összességében tehát a jelenlegi mezőgazdasági hitelezési feltételek a tartós forgóeszközök bővítésére minden szövetkezetnek lehetőséget adnak.

Az előzőekben elmondottak érvényesek a műtrágya-beszerzéssel kapcsolatban említett gondokra is. Abban az esetben, ha az előző évet meghaladó mértékű műtrágya-beszerzés miatt a tartós forgóeszköz-állomány az előző év végéhez mérten növekszik, a növekedés értékére, vagy annak egy részére középlejratú forgóalapított vehetnek igénybe. A készletnövekedés finanszírozására elsősorban természetesen a nyereség-ágon képződő fejlesztési alapot kell felhasználni. Helytelen az megállapítás a műtrágyával kapcsolatban is, hogy nincs megfelelő agrár-hitelkonstrukció. Több mint egy évtizeddel ezelőtt a szövetkezetek kezdeti fejlődési időszakában volt szükség arra, hogy ősszel felvett rövidlejratú hitelből finanszírozzák a műtrágya-vásárlást és a hitelt a betakarítás után visszafizessék. Annak idején a szövetkezetek forgóalapja még minimális volt. Azóta évről-évre a tartós készletnövekedésre a szövetkezetek középlejratú hitelt vehettek igénybe. Az elmúlt évben a Bank azoknak a szövetkezeteknek, amelyek valamilyen ok miatt nem voltak képesek a középlejratú hitel visszafizetési feltételeit vállalni, az őszi műtrágya-beszerzésre következő évben visszafizethető rövidlejratú hitelt is nyújtott. 1977. évben tehát a szövetkezetek még abban is választhattak, hogy milyen hitelből veszik meg ősszel a műtrágyát.

Az elmúlt évben is minden szövetkezet indokolt középlejratú forgóalap-hitel-kérelmet a Bank kielégítette. Különösen nehéz megérteni azt, hogy a cikk Szerzője szerint a szövetkezetek nem éltek e hitellel, pedig

a cikk szerint ez a befektetés három és félszeresen megtérülne a következő esztendőben. Három és félszeresen megtérülés esetén igazán nem magas a 6, ill. 9 százalékos kamat.

A cikk említést tesz az Agroker vállalatok bértárolási szerződéseiről. Bértárolási szerződés keretében a tavasszal felhasználni szükséges műtrágya előszállítása bonyolódik le. A termelő üzemeknek, illetve a kereskedelemnek nincs elegendő tároló kapacitása, ezért ha a tavaszi műtrágyázásra szükséges mennyiséget a szövetkezet ősszel nem kívánja kifizetni, a vállalat lehetőséget ad a következő év első negyedévében történő fizetésre, ha a műtrágya csak tavasszal nyer felhasználást. Ez kényes megoldás, de az adott körülmények között nem szüntethető meg. Azzal viszont nem lehet egyetérteni, hogy az Agroker tulajdonát képező műtrágyát a szövetkezetek az ősz folyamán felhasználják. A felhasznált műtrágya ellenértékét ugyanis ki kell fizetni.

A VI. ötéves terv előkészítése során mint minden más kérdést, úgy a mezőgazdasági nagyüzemek hitelezésének ügyét is megvizsgáljuk. Ennek keretében, ha a vizsgálatok indokolták, történetesen majd a jelenlegi hitelfeltételeken módosítások. Azon az alapelven azonban nem várható módosulás, hogy a termeléshez szükséges tartós forgóeszköz bővítését épp olyan fejlettségre kell tekinteni, mint az állóeszközök növelését szolgáló beruházásokat. A szövetkezeteknek a jövőben is fejlesztési alapjukból kell elsősorban a megfelelő nagyságrendű, termelésüket növelését elősegítő forgóalap-bővítést megvalósítani, amelyhez a Bank több év alatt visszafizethető hitelt nyújthat.

Dr. Lányfalvi Sándor
főosztályvezető
M. N. B.

Még egyszer a „Fillérekről és milliókról”

A Figyelő, 1978. január 18-i számában megjelent Fillérek és milliók című cikkben a szerző egy konkrét üzemi modellszámítás alapján bemutatja, hogy a termelőszövetkezetek személyes jövedelmszabályozási rendszerének módosítása hogyan hat egy orosházi gazdaságban. Azt elemzi, hogy e változások várhatóan csekély összeggel növelhetik a dolgozó személyes jövedelmét.

Írásomban először szeretném bemutatni azokat az okokat, amelyek a változtatásokat, módosításokat előidézték, majd egy néhány sor erejéig visszatérnék a cikk konkrét megállapításaira.

A IV. ötéves tervidőszakban a mezőgazdasági termelés növekedésével párhuzamosan nagyon dinamikus módon növekedett a termelőszövetkezeti dolgozók személyes jövedelme is (a tervidőszak első négy évében évi átlag 10 százalékkal), amely részben a termelőszövetkezetek megnövekedett pénzeszközei, részben a szabályozás akkori feltételei miatt következett be. Az V. ötéves terv céljainak megvalósítása érdekében 1976. januárjával a mezőgazdaságban is módosult a közgazdasági szabályozás, s ennek részeként a személyes jövedelmek növekedésének szabályozása. Alapvető követelmény volt a személyes jövedelemkiáramlás tervezett keretek között tartása, a munkás-paraszti jövedelmek arányos növelése.

A valóságot hűebben tükröző létszámítás bevezetésével, továbbá az adókulcsok változtatásával a szabályozás az V. ötéves terv első két

évében alapvetően megfelelt a követelményeknek, egy jó és egy rosszabb mezőgazdasági év összességében, a két évben együttesen a tervezetnek megfelelően nőtt a termelőszövetkezeti dolgozók személyes jövedelme.

Természetesen e forma — eleget téve az alapvető követelményeknek, a tervezett keretek között tartva a személyes jövedelmek növekedését — sem tud a sokfelől jelentkező igények és követelmények mindegyikének megfelelni. Emlékeztetek azok az 1976-ban lezajlott viták, melyek során felvetettek több olyan problémát és feszültséget okozó tényezőt, melyek minden „átlagbelsőszabályozásnak” közzismert gondoljai: a szabályozás nem veszi figyelembe a korszerűsítéssel általában együttjáró nagyobb arányú munkaerő-struktúraváltozást; kiugró termelésnövekedést „nem díjaz”, nem ösztönöz ennek elérésére; s egy termelőszövetkezeti probléma: a szövetkezeti átlagnál kisebb keresetű nyugdíjba távozók esete, különös tekintettel évente két korosztály nyugdíjaztatására.

Ezen problémák egy része az adott üzemen belül megoldható az adómentes növekményből, másrésztük egyes szövetkezeteknél valóban feszültséget okozott. (Ez utóbbi szövetkezetek esetében a Pénzügyminisztérium egyedi vizsgálat alapján feloldotta a feszültségeket.)

Az 1976-os szabályozók kialakításakor ismert volt, hogy évente a szövetkezetek egy része magasabb személyes jövedelemkategóriába kerül, ahol kisebb az adómentes emelési le-

hetőség, így országosan is csökken valamelyest az adómentes személyes jövedelemnövelési lehetőség.

Az 1978-as módosítások előkészítésekor két lehetőség között kellett választani:

- az adókulcsotáblázat „csúsztatása”, azaz kb. egy további adómentes százalék minden kategóriában,
- az adókulcsotáblázat módosítása nélkül a feszültséget okozó tényezők csökkentése, illetve megszüntetése.

A Pénzügyminisztérium — az érdekeltektől fűthető javaslatok egyetértésben — az utóbbi javaslat mellett döntött, azóta a jogszabály is megjelent. E kiegészítések és módosítások úgy épültek be a személyes jövedelem-szabályozás rendszerébe, hogy összességükben, országos szinten nagyságrendileg az első javaslat hatásával egyezzenek meg, tehát egy-másfél százalékát tegyék ki a személyes jövedelemnek. Így volt biztosítható, hogy a személyes jövedelmek az V. ötéves terv hátralévő éveiben is a tervezetnek megfelelően emelkedjenek.

Természetesen ez az 1—1,5 százalék is átlag! Vannak és lesznek szövetkezetek, ahol ez az adómentes emelési lehetőség felül további adómentes százalékokban realizálódik, más esetekben pedig csak szerény adómentes növelésre ad módot.

És itt térnek vissza a Fillérek és milliók orosházi példájára. Az 1978-as módosítások jellegéből következik, hogy egy szövetkezetben egyidejűleg valamilyen feszültséget okozó gazdasági jelenség csak elvétve fordul elő.

A modellszámítás kapcsán első megjegyzésem, hogy nem túl szerencsés a szövetkezet kiválasztása, mert bár az orosházi termelőszövetkezet az ország talán legjobb földjén gazdálkodik, árbevételének több mint 40 százaléka nem mezőgazdasági termelésből realizálódik. (A szabályozómódosítás a mezőgazdasági alaptevékenység feltételeinek javítását célozta, tehát nem kérhető számon, hogy pl. az orosházi vasipari tevékenységet miért nem preferálja.) Emellett a szerző azokat az elemeket számszerűsítette, amelyek az Új Élet szövetkezetben elhanyagolhatók, viszont olyan módosításokról, melyeknek szerepe is komoly hatása lehet, számszerűsített adatokat nem közölt.

Meglepő, hogy a műszaki korszerűsítés feltételeit biztosító módosításról csak említést tett a szerző, még meglepőbb, hogy a nyugdíjazásokkal kapcsolatos kedvezményeket nem ismertette, holott ennek hatása szinte valamennyi szövetkezetben számottevő. Úgy vélem, valamelyest sikerült érzékeltetni, hogy a személyes jövedelmszabályozás 1978. évi módosítása a szövetkezetek egy jelentős részében többet jelent, mint erkölcsi ösztönző. Nem hiszem, hogy a szövetkezeti vezetők jelentős része a — módosítások következtében éppen problémáik megoldására elkülönítetten — rendelkezésre álló összegeket csak filléreként kezelné.

Bajánházy László
előadó
PM Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Főosztály

MEGJELENT

Építészeti Szemle

A szaklap legújabb számában Súlyom Gyula a korszerű cementgyárak rendszeres leltéru teljesítményfelméréséről ír. *Kakukk Lajosné* cikkének címe: „A lakótelepi kapcsolódó létesítmények normalizálása.” Cikkje összegezésében így ír: „... az országos hatáskörű szervekkel folytatott konzultációk tapasztalatai alapján azt az általános követelményt lehet levonni, hogy célszerű lenne a lakótelepi vonalas létesítmények fejlesztését a lakóteleptől az illetékes szakágazatok feladatai közé átsorolni. Ez elősegítené a biztonságosabb költség-gazdálkodást, a szakmai színvonal javítását és a felelősség egyértelművé tételét.” „Gondolatok az eszközgazdálkodásról a technológiai üzemekben” ez a címe *Pozsár Sándor* cikkének. *Terebessy Akos*, „Számítógépes adatárak szervezése az építészeti tájékoztatásban” címmel közöl tanulmányt. *Dr. Takács Dániel* az építési engedélyezési eljárásról ír. 1971. januárjában két miniszteri rendelet jelent meg, amelyek az építési engedélyezési, valamint az épületek és egyes építmények használatbavételének engedélyezésével kapcsolatos kérdésekkel foglalkoznak. Az új rendelet — állampolgár építéskor esetén — lényegesen csökkentette az engedélyezési kötelezettség alá eső építési munkák körét; bevezeti az építési engedély nélkül, csupán bejelentés alapján végezhető építési munkák kategóriáját; bővíti az engedély és bejelentés nélkül végezhető építési munkák körét. *Dr. Andor György* — *Dr. Arva László* — *Nyékini, Gaizler Judit* közös tanulmányának címe: „Foglalkozások preszifize pályaválasztás előtt álló tanulók szerint.”

Propaganda Reklám

A folyóirat idei első számának vezértémája a reklámfotó. E témával kapcsolatban a vizuális hatásról, a kép és más tényezők összefüggéséről, s négy fotográfus gondolatait olvashatjuk. Információt kapunk egy USA-ban rendezett kamarai rendezvényről, s Pr-beszélgetést olvashatunk az amerikai *Young and Rubicam* reklámvállalat elnökével és vezérigazgatójával.

A latinamerikai 500-ak

A közelmúltban érdekes adatokat közölt a Progreso latinamerikai közgazdasági szaklap a kontinensen működő legnagyobb 500 vállalatról. A statisztika magában foglalja az 1976. évi állapotnak megfelelően a vállalatok forgalmát, az aktívák értékét, a nyereséget (millió dollárban), a foglalkoztatottak létszámát, a tevékenységi kört és természetesen a nemzetiséget is.

Megnevezés	Nemzetiség	Forg.
Petroven	Venezuela	9083,6
Petrobras	Brazília	5583,4
Pemex	Mexikó	2017,7
Petrobras D.	Brazília	1899,6
VW Brazil	Brazília	1583,2
Shell Braz.	Brazília	1711,8
YPE de Arg.	Argentína	1493,0
FSSO Braz.	Brazília	1315,3
Cudaleo	Chile	1177,9
Conasupo	Mexikó	1091,0

A világ tíz legnagyobb vállalat 1976-ban 290 milliárd dollár forgalmat bonyolított le, a latin-amerikai 10 legnagyobb vállalat pedig 26,9 milliárd dollárt, azaz kb. 9 százalékát a nagy mamutvállalatoknak. Ha a latin-amerikában működő 500 legnagyobb vállalat 93,9 milliárd dolláros forgalmával hasonlítjuk össze,

Az 500 vállalat belüli koncentráció (Millió dollár)

Sorszám	Osztályköz	Forgalmi érték	Százalék	Nyereség	Százalék
I.	1-50 vállalat	47298	50,4	3944	43,5
II.	51-100 vállalat	11084	11,8	1974	21,7
III.	101-150 vállalat	7676	8,2	614	6,6
IV.	151-200 vállalat	6187	6,5	396	4,3
V.	201-250 vállalat	4966	5,3	649	7,1
VI.	251-300 vállalat	4203	4,5	281	3,1
VII.	301-350 vállalat	3704	3,9	354	3,7
VIII.	351-400 vállalat	3239	3,4	487	5,3
IX.	401-450 vállalat	2818	3,1	141	1,4
X.	451-500 vállalat	2688	2,9	216	2,2
Összesen:		93854	100,0	9057	100,0

A koncentráció fokja igen magas, ezt jelzi, hogy az első 100 vállalat bonyolította le a forgalom 62 százalékát és realizálta a nyereség 65 százalékát. Magasfokú koncentráció tartható fel az országok szerinti megoszlásban is. Brazília 350, Mexikó 64, Argentína 26, Chile 21, Kolumbia 13, Peru 10, Bolívia 3, Venezuela 2 és Ecuador 1 vállalattal vesz részt az 500-as listán.

Brazília fölénye a legnagyobb vállalatok között szorososan összefügg azzal az iparosítási folyamattal, amely az ország-

akkor is nagy a „leamaradás”, hiszen, csupán 32 százaléka a 10 legnagyobb vállalat forgalmának. Becslések szerint a világ 10 legnagyobb vállalata kb. 30 milliárd dollár nyereséggel dolgozik, ami azt jelenti, hogy ezeknek a vállalatoknak a haszna nagyobb, mint a 10 legnagyobb latin-amerikai vállalat teljes forgalma.

A 10 legnagyobb vállalat listáján nem meglepő, hogy a világban az USA. Latin-Amerikában pedig Brazília szerepe meghatározó jellegű. Az sem különös, hogy a legnagyobb vállalatok elsősorban az olajiparban találhatók. Az viszont figyelemreméltó, hogy a latin-amerikai vállalatok fele valamelyik multinacionális vállalat része, illetve állami vállalat.

Sajnos, a forrásmunka nem közli, hogy az 500 vizsgált vállalat milyen arányt képvisel a teljes vállalati szférán belül, ezért a koncentráció fokának meghatározása csak az adott 500 egység alapján végezhető el. Ha feltételezzük, hogy az 500 vállalat tipikusan fejezi ki a latin-amerikai fejlődést, akkor számos összefüggést tárhatunk fel. Jelezni kell, hogy e feltételezés elég durva, mert valószínűleg az 500 egység már igen magasfokú koncentrációt tartalmazó blokk.

ban az elmúlt 15 évben igen erőteljes volt. A brazil vállalatok között jelentős a multinacionális vállalatok jelenléte. Szembetűnő, hogy Venezuela viszonylag kevés vállalattal képviseli magát a legnagyobb vállalatok között. Az egy főre jutó nemzeti jövedelem Venezuelában a legmagasabb a kontinens országai között és így logikusan több nagyvállalatot várna az elemző közgazdász.

Figyelmet érdemel a nyereségrátiák szóródása is, amely nem követi a vállalati méreteket. Az átlagos nyereség, az

árbevétel százalékában az 500 vállalatnál 9,65 százalék, s e ráta valószínűleg nagymértékben lefelé kerekített.

Sorszám	Nyereség az árbevétel százalékában
I.	8,34
II.	17,82
III.	8,0
IV.	6,4
V.	13,06
VI.	6,69
VII.	9,65
VIII.	15,04
IX.	15,04
X.	8,04

A szóródás maximális értéke 356 százalék, ami nagyarányú. A nagy egyenlőtlenségek okai — figyelembe véve az adóbevételek „torzító hatásait” — különbözőek, de tagadhatatlan, hogy abban, a tevékenységi kör mellett, a vállalatnagyság is szerepet játszik.

A szóródás jobb megértésére, megvizsgáltuk a II. és a IX. csoport, azaz a

A legnagyobb perui vállalatok részesedése a teljes ipari termelésből

Vállalat	Bruttó termelési érték millió Solban*	Részesedés százalékban
A 10 legnagyobb vállalat	40 809	18,8
Az 50 legnagyobb vállalat	74 247	34,1
A 100 legnagyobb vállalat	93 346	42,9
A 200 legnagyobb vállalat	113 746	52,8
Értékesítő	182 630	83,9
Ipar összesen	217 602	100

* 1975. évi állapot; 1 dollár = 38,70 Sol.

A perui példa alapján megállapítható:

- A gyáriparon belül a 200 vállalat jelentős mértékben (62,3 százalék) koncentrálna a termelést;
- Az iparon belül igen magas a kézműipar részesedése;
- Az államosítások nyomán nem nőtt az ipari koncentráció.

Az iparban a tulajdon szerinti szerkezet a hetvenes években államosítást követően is a multinacionális vállalatok meghatározó szerepét mutatja: részesedésük a termelésből 53 százalék, míg az állami szektoré 15 százalék, a többi magántulajdon és szövetkezeti közös tulajdon-szerkezetben, például az állami tulajdon szinte kizárólagosan csak az alapanyagiparban van jelen, a feldolgozóiparban és a fogyasztási javak előállít-

legnyereségesebb és a legkisebb nyereségű ötven-ötven vállalatot, tevékenységi kör szerint. Ebből kitűnik, hogy a várakozástól eltérően nem a petroéleumi ipari vállalatokkal telj csoport volt az első, hanem az autópárral telített csoport; kb. 20 százalékkal részesedtek ezek a vállalatok a legnyereségesebb 50 vállalatból. A várakozással egybeesett a legkisebb nyereségű sáv, mert ebben a szolgáltató és kereskedelmi vállalatok vitték a vezető szerepet.

Megvizsgáltuk a vállalatok létszámának függvényében is a koncentrátságot. Az 500 vállalat közül 369-re volt létszámadat, ezért nem lenne indokolt pontos arányokat közölni, de az tény, hogy az első ötven vállalat, amely a forgalom 50,4 a nyereség 43,5 százalékát képviseli, a foglalkoztatottak kb. 29 százalékát vette igénybe, tehát az egy főre jutó forgalmi érték és nyereség kedvező.

Nem érdektelen a koncentráció vizsgálata nál egy ország adatait is szemügyre venni. Mint az említett tanulmányból kitűnik, Peru 10 vállalat képviseli az 500-as listán. De Peruban az említett 10 vállalat az ipari termelés értékében mindössze 18,8 százalékkal részesedik.

tásban a multinacionális vállalatok és a magántulajdon szerepe az uralkodó.

Az 500 vállalat listáját áttekintve, 94 vállalatról a név alapján is megállapítható, hogy multinacionális vállalat, de mivel a Latin-Amerikában működő multinacionális vállalatok jelentős része az anyavállalattól eltérő fantázianevet használ, a szám valószínűleg az említettek többszöröse.

A jelenlegi latin-amerikai politikai viszonyok között megfigyelhető, hogy a 60-as évek államosítási törekvéseit széles körben a denacionalizálás váltotta fel, s ennek következtében egyre több nagyvállalat neve nem változik meg. Feltételezhető, hogy a jelenlegi gazdasági válság, amely a legtöbb latin-amerikai országot súlyosan érinti, a koncentrációs folyamatot felgyorsítja.

Wiesel Iván

PERISZKÓP

A párbeszéd folytatása

Hamarosan ismét találkozunk a KGST és a Közös Piac képviselői, hogy folytassák azokat az előzetes megbeszéléseket, amelyek a két integráció közötti majdani érdemi tárgyalások napirendjére vonatkoznak. Nem a szocialista gazdasági közösség hibájából évek óta nem sikerül megtalálni a közös nevezőt a két gazdasági közösség közötti szerződés alapelveiről.

A nemzetközi munkamegosztás bővülése, valamint az enyhülés folyamata lehetővé tette a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatok kiszélesítését, az együttműködés fokozását. A földrajzi közelség, valamint a történelmi hagyományok is az európai együttműködés kiterjesztése irányába hatnak. Különösen évtizedünk elején élenként meg a gazdasági kapcsolatok a KGST és az Európai Gazdasági Közösség tagállamai között. Egymással folytatott kereskedelmünk értéke 1973-ban 13,9, 1976-ban pedig már 23,4 milliárd dollár volt. Mintegy ezre tehető a kooperációs megállapodások száma, s az Európai Gazdasági Bizottság jelentése szerint több ezer újabb kooperációs szerződés van előkészítés, vagy tárgyalás alatt. A két gazdasági tömörülés tagországai egymással folytatott kereskedelmének szerkezetére a komplementaritás jellemző. A szocialista országok Közös Piac felé irányuló kivitelének 38 százaléka energia, illetve energiahordozó, 26 százaléka gyáripari termék, a nyersanyagok pedig 15 százalékos arányt képviselnek. Az EKG-államok szocialista kivitelének 75 százaléka gépek és szállítmányi berendezések, valamint gyáripari termékek.

A 260 milliós Közös Piac a világkereskedelemben legnagyobb tényezője, a világ második legnagyobb fogyasztói piaca. A megtermelt nemzeti jövedelem 1950-75 között háromszorosára növekedett. A 372 millió lakost számláló KGST tagállamainak összesített nemzeti jövedelme ugyanebben az időszakban 6,5-szeresére emelkedett, 25 év alatt az EKG ipari termelése megháromszorozódott, a KGST-é pedig tízszeresére emelkedett. A mezőgazdasági termelés volumenét illeti: negyedszázad alatt a KGST 125, a Közös Piac pedig 85 százalékos növekedésről adhat számot.

A két gazdasági szervezet közeledésének gondolatát Leonid Brezsnyev vetette fel először 1972-ben: „Mi figyelemmel kísérjük a Közös Piac tevékenységét és fejlődését. E csoportosulás résztvevőitől fűződő viszonyunk természetesen attól függ, hogy ők a maguk részéről milyen mértékben ismerik el az Európa szocialista részében létrejött realitásokat, egyebek között a KGST tagállamok érdekeit. Mi a gazdasági kapcsolatokban az egyenjóság mellett és a megkülönböztetések ellen foglalkozunk állást.”

A KGST titkára 1974-ben javasolta a Közös Piac illetékeseinek a tárgyalások megindítását a két szervezet közötti együttműködés lehetőségeiről. Brüsszel elvben örömmel üdvözölte a kezdeményezést, gyakorlati lépései azonban inkább az időhúzás taktikájáról tesznek tanúbizonyságot.

Az Európai Bizottság és Együttműködési Értekezlet zárókönyvének szellemében a szocialista gazdasági integráció kezdeményezte egyfelől a KGST és a KGST-tagországok, másfelől az EKG és az EKG-tagállamok közötti kapcsolatok alapelveiről szóló megállapodás megkötését annak érdekében, hogy kedvező feltételek alakuljanak ki a két fél egyenjogú és kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködése számára. A KGST 1976 februárjában juttatta el egyezménytervezetét a hivatalos kapcsolatok létesítésére a Közös Piachoz.

A tervezet előírja a kereskedelmi feltételek javítását a KGST és az EKG tagországai között, így egyebek között a legnagyobb kedvezmény elvének biztosítását, a megkülönböztetések felszámolását, a kölcsönös kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését. Tervebe veszi olyan intézkedések meghozatalát, amelyekkel elkerülhető a belső piacok károsodása. Szorgalmazza a mezőgazdasági termékek kereskedelmének kiegyensúlyozott és hosszabb távra szóló fejlesztését, egyúttal együttműködést java-

sol a szabványosítás, a környezetvédelem, a statisztika és a gazdasági előrejelzés területén.

Sokáig késett a Kilencek válasza a KGST javaslatára, s a válaszból az derült ki, hogy a Közös Piac a megbeszélések napirendjére egészen más témákat kíván tűzni. Az átfogó rendezés helyett csak részterületeken akar szorosabb, szervezett együttműködést kialakítani a KGST-vel. Brüsszel a legfontosabbnak a statisztikai adatok cseréjét tartja, s hajlandó tárgyalásokra, illetve megállapodásra a környezetvédelem, valamint a közlekedés kérdéseiről.

A jelek szerint a Közös Piac továbbra is arra törekszik, hogy kétoldalú megállapodásokat kössön az egyes szocialista országokkal. Ezzel szemben a KGST tagállamainak az az álláspontja, hogy kereskedelmi kérdésekben állam az állammal szerződjenek és ne az állam a másik integrációval. (A brüsszeli bizottság egy korábbi döntése értelmében 1975 januárjától csak a bizottság illetékes a szocialista országokkal hosszútávú kereskedelmi egyezményt kötni. Ennek a döntésnek az volt az egyik célja, hogy rákényszerítsék a KGST tagországait az EKG elismerésére, anélkül, hogy a Kilencek hasonló lépést tennének a KGST irányába az egyenlőség elve alapján.) Ugyanakkor a KGST szerződéstervezete arra is kitér, hogy egyes témákban sor kerülhet a két szervezet közötti közvetlen megállapodásra, vagy egyes országok és a „másik” integráció közötti megállapodások létesítésére is.

Brüsszel tehát továbbra is fenntartja álláspontját, miszerint kereskedelmi egyezményről nem tárgyalhat a KGST-vel, csak annak tagállamaival külön-külön. Márpedig mind a KGST, mind a Közös Piac tagállamai számára igen hasznos lenne ennek a merev álláspontnak a feladása, ugyanis így további lehetőségek nyílnának a gazdasági együttműködés fokozására.

A két gazdasági integráció tagállamainak egymás közötti kereskedelmében és gazdasági együttműködésében még igen sok a kiaknázatlan lehetőség. A Kilencek részesedése a szocialista országok külkereskedelmében átlagban 20-25 százalékos, a Közös Piac „keleti kereskedelmé” viszont nem haladja meg összkülkereskedelmi forgalmuk 5-7 százalékát. A Kilencek számára — függetlenül a jelenlegi, kedvezőnek igazán nem mondható gazdasági helyzetüktől — a KGST-kapcsolatok fejlesztése azért is fontos, mert a KGST piaca hatalmas, biztos piac. A szocialista tervgazdálkodás többek között módot ad tartós kapcsolatok kialakítására és hosszú lejáratú egyezmények megkötésére a nyugati üzletemberek számára. További lehetőség van a fűtő- és alapanyagok, valamint a késztermékek importjára a szocialista országokból — tehát mindkét oldalról elvben van mód a gazdasági kapcsolatok további „kétirányúsítására”. Ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges néhány kérdésben a megállapodás, ezt szorgalmazza — s nem kerül meg — a KGST javaslatai.

Elengedhetetlenül szükséges a KGST véleménye szerint a kereskedelmi kapcsolatok kereteinek a rendezése az egyenlőség és a kölcsönösség elve alapján, ugyanis Európában jelenleg a KGST-országok az egyedüliek, amelyeknek kivétel a Közös Piac országaiba magas vámok akadályozzák. (Európa nemszocialista államaival a Kilencek már korábban megállapodást kötöttek az ipari termékek vámjainak leépítéséről, s így az európai tőkés országok között ipari szabadkereskedelmi övezet jött létre.)

A Nowe Drogi lengyel folyóirat nemrégiben arról írt, hogy a KGST és az EKG tárgyalásainak eredményei meghatározó jelentőségűek lehetnek a kelet-nyugati viszony egésze szempontjából, s a két nagy európai gazdasági szervezet kapcsolatainak tisztázatlansága befolyásolja az európai országok együttműködését. Leonid Brezsnyev a francia Le Monde-nak adott nyilatkozatában pedig arra mutatott rá, hogy a Szovjetunió realitásnak tekinti a Közös Piac létezését és fontosnak tartja, hogy az EKG is ugyanilyen álláspontot helyezkedjen a KGST-t illetően. Faggjéj, a szocialista gazdasági integráció titkára a közelmúltban a Pravda hasábjain ismételt hangsúlyozta, hogy szükségesnek tartja a két szervezet kapcsolatait szabályozó megállapodás megkötését. Ennek előkészítését szolgálja majd az újabb magas szintű megbeszélés a két integráció képviselői között.

A „csináld magad” sokba kerül

A népgazdaság VI. ötéves tervének megalapozását szolgáló koncepciók között, az Országos Tervhivatal előírásainak megfelelően, szerepel a szerszámgyártás és -ellátás korszerűsítési programjának kidolgozása is. E munkának része egy, az OMF-ben a közelmúltban elkészült tanulmány is, amely a forgács nélküli alakítószerszámok (a hideg- és melegalakító, a nyomás alatti öntő, a műanyagajtoló és porkohászati szerszámok) tervezésének és gyártásának kérdéseit tárgyalja.

A magyar iparban — a fejlett külföldi országok általános gyakorlatától eltérően — a szerszámok körülbelül 90 százalékát a mintegy 200 felhasználó saját maga tervezi és gyártja. A háziágas szerszámgyártás jól alkalmazkodik a vállalati belső termeléshez, a határidőkhöz stb., amiért a felhasználók nem is igen tartják feltétlenül rossznak ezt a megoldást. Nem, mert kényelmes. Mindez azonban — és ez nagy ár a kényelemért —, rendkívül lassítja a technológiai fejlődést. Mivel azonban ez a hátrány nem feltétlenül a késztermékek termelését hátráltatja, hanem többletköltségekben, hosszú átfutási időben, a gépek rossz kihasználásában, a forgács nélküli alakító eljárásoknak a kívánatosnál lassúbb terjedésében nyilvánul meg, a konfliktus egyelőre nem nagyon éléződik ki. A szerszámgyártás- és ellátás mai rendszere sokáig nem tartható fenn. Várhatóan számolni kell a szerszámgyártó szakmunkások, majd a szerszámtervezők számának részleges csökkenésével; szükség lesz a drága szerszámgyártó kapacitásra is, hiszen az elavult, háziágas szervezethez kis gyári szerszámműhelyek képtelenek lesznek lépést tartani a termelés bővülésével.

A termék váltás feltételei

A termék váltás és a forgács nélküli alakítószerszámok szoros kapcsolata abból adódik, hogy — ellentétben a forgácsolással, ahol a munkadarab alakja a szerszám mozgásprogramjától függ — a forgács nélküli alakításban általában a szerszám határozza meg a munkadarab végleges formáját; a szerszámok fejlettsége és kivitelük szintje tehát nagymértékben hat a velük előállított gyártmányok minőségére, továbbá az állószerszám kihasználására és a termelékenységére. Vagyis a szerszámok a saját értékükhöz képest sokszor nagyobb termelési volumen minőségét (és a gyártás termelékenységét) határozzák meg. Ráadásul a szerszámok a gyártmányokhoz való kötöttségük miatt számottevő tervezési és szerkesztési munkát is igényelnek, amire eddig csak az új gyártmányok kifejlesztésével együtt lehet elvégezni. A termék váltás tehát gyártóeszköz-váltással jár együtt.

Az alakító szerszámok ugyanakkor sajátos, különleges gyártmányok tekintendők, amelyek technológiailag sokkal igényesebbek, mint az átlagos gépipari termékek, ami azt jelenti, hogy nagy köve-

telményeket támasztanak az állószerszámok és a munkaerő képzettségével szemben, ráadásul gyártásuk kevésbé alkalmas termelési, sorozatgyártó technológiák széleskörű alkalmazására, hiszen általában kevésbé univerzálisak, mint a forgácsoló szerszámok, és csak nagyobb mértékű tipizálással, többé-kevésbé lehet esetleg szakosított gyártásokra gondolni. Az alakító szerszámok többnyire egyediek, esetleg kissorozatjellegűek. Összességükben azonban nagy mennyiségben szükségesek és igen sok hasznos elemből építhetők fel, ami mégis lehetővé tenné, hogy a munka egyszerű társadalmi szervezete esetén, elemeik nagy többsége sorozatgyártásban készüljön. A szerszámgyártás hatékonyságnövelésének ez kézenfekvő megoldása.

A szerszámgyártás országos méretű megszervezése hasonló jellegű feladat, mint más alkatrészek és részegységek szakosított gyártásának a megszervezése. A szerszámgyártás kiépítésekor azonban egy további összefüggést is célszerű figyelembe venni, nevezetesen azt, hogy a szerszámokat felhasználó technológiai ágak (a présöntés, a kovácslás, a porkohászat, a lemezelakítás stb.) egyben az egész gépipar háttérparának fontos része, vagyis a szakosított alkatrészyártásban fennálló elmaradás felszámolásához elengedhetetlen a szerszámgyártás fejlesztése, szakosítása is.

Katalógus szerint

A fejlett iparú országokban az alakítószerszám-gyártás és ellátás feladatát általában úgy oldották meg, hogy nagymértékben törekedtek a várhatóan nagy kereslettel rendelkező szerszámok részegységeinek és elemeinek tömeggyártására. A szerszámgyártás általában közepes méretű és kis üzemekben, magas színvonalon, szakosítva folyik. Ezek termelése a különböző szerszámrészek és elemek kereskedelmi forgalomba kerülnek és katalóguscikként megvásárolhatók. A szerszámok speciális, egyedileg gyártandó részeit is többnyire szakosított kisüzemek gyártják, rendszerint igen fejlett technológiával.

A hazai iparban viszont a szakosítottság foka még igen alacsony, szerszámok alig kerülnek kereskedelmi forgalomba, ezért a tömeggyártmányokat — szinte egyedül darabként — a felhasználók kénytelenek elkészíteni. Évente százezer számra gyártanak így, szétszórtan, egyedileg és kissorozatban szerszámokat hazánkban. Az országos szükségletnek 1977-ben csak kb. 5 százalékát gyártotta „központilag” a Danuvia, mintegy 20 millió forint értékben. A KGM vállalatai közül 80 százaléknak van saját szerszámüzeme, ezek azonban többnyire tipikus kisüzemek, 50 százalékuik 35-nél kevesebb munkást foglalkoztat és csak 11 százalékban van 100-nál több fizikai munkás. Ezek az üzemek csak az anyavállalatnak dolgoznak.

A saját felhasználású és az áru-termelő szerszámgyártás értékarányai néhány országban (1975)

Ország	Szerszámtermelés értéke (100 százalék)	
	Áru-termelő	Vertikumi
NSZK	60	40
Anglia	70	30
USA	70	30
Magyarország	9	91

A szakosított szerszámgyártás és a szerszámok elemekből való összeállításának nagy gazdasági jelentőségét mutatja egy, az amerikai iparból vett adatsor, amely szerint 1944 és 1970 között a szerszám-árcélok árszintje 242 százalékkal, a munkabérek 220 százalékkal nőttek, ezzel szemben a szerszámházak árszintje csak 53 százalékkal. Ez csak úgy következhetett be, hogy a gyártás technológiájának fejlődése és a gyártás tömegszerűségének növekedése ellensúlyozta a többi költség jelentős növekedését.

Önálló kisüzemeket

Az említett OMF-tanulmány a legfontosabb fejlesztési célok megfogalmazásakor abból indul ki, hogy a mi viszonyaink között a kisüzem nem jellemző termelő egység, ezért a szakosított nagyüzemi feltételek között kell megoldanunk. (Vajon valóban nincs mód arra, hogy a túlzott centralizáltság enyhítéséért is, egyes nagyüzemek szerszámgyártó műhelyei esetleg önálló kisüzemmé váljanak? — A szerk. megj.) A fejlesztés

alapelve tehát az, hogy mindazokat a szerszámokat és elemeket, amelyek tömegszerűsítését a tervezés egyszerűsítésével, szabványosítással, vagy bármilyen más módon növelni lehet, koncentrálni, központosítani kellene gyártani amelynek következtében a termelékenység lényegesen növekedne. Ha erre az átszervezésre nincs belföldi lehetőség, akkor haladéktalanul meg kellene szervezni az importot. A legcélszerűbb itt is a gyártási kooperáció lenne. Erdemes tehát jelentős erőfeszítéseket tenni, hogy a KGST-országokkal ezen a téren is meggyorsuljon az egységítés, továbbá a termelési és fejlesztési együttműködés.

A szakosított gyártás mellett fennmaradó vertikumi gyártást ezáltal szűkíteni lehetne (tehát a központi szerszámgyártás, vagy a nagyobb import révén), és voltaképpen a speciális szerszámrészek gyártására korlátozódhatna.

A szerszámtermelés átszervezése tehát a következő feladatok végrehajtását tűzi napirendre:

1. A szerszámok gyártását elsősorban szakosított áru-termelő szerszámgyár-

takban kellene megoldani. Elengedhetetlen, hogy legalább egy olyan vállalat legyen az országban, amelynek termelési szerkezetében a szerszámok gyártása dominál.

2. Ugyancsak szakosított áru-termelő szerszámgyár(ak)ban célszerű megoldani néhány különleges, bonyolult szerszámfajta (pl. keményfém-szerszám, finomkivágó szerszám stb.) szakosított gyártását, továbbá a szerszámgyártáshoz ésszerűen kapcsolódó fejlesztést és az eredmények terjesztését.

Ezen a téren van néhány biztató kezdeményezés. Együttműködés jött létre a Danuvia és a svájci Sustan cég között, főként műanyag-szerszámok és szerszámok gyártására. Finomkivágó-szerszámok gyártására a Danuvia és a Feintool cég között jött létre megállapodás. Mindkét biztos alapon ígérkezik a hazai ellátás műszaki színvonalának emeléséhez. Azt is figyelembe kell azonban venni, hogy a Danuvia teljes termelésében a szerszámgyártás nem éri el a 30 százalékot; e vállalathoz több fontos gyártmányeszköz tartozik, amelyek mindegyike az átlagosnál nagyobb fejlesztés- és eszközigenyes. A (létszámilag) kisebb értékű feladatokra, értetve, kisebb figyelmet fordítanak.

3. A nagyvállalatok belső szerszámgyártásában (Magyar Híradástechnikai Egyesület, Egyesült Izzó, VIDEOTON, Csepeli Szerszámgyár, Villamos Szigetelő, és Műanyaggyár stb.) célszerű lenne kifejleszteni meghatározott szerszámfajta áru-termelési jellegű gyártását. (Megfontolandó, hogy éppen ezek közül egyikből-másikból nem lenne célszerű önálló vállalatot szervezni? — A szerk. megjegyzése.)

4. A speciális feladatokhoz szükséges, kis mennyiségű gyártást viszont a vállalati vertikumokban kellene fejleszteni. Ezek tervezését számítógépekkel lehet racionalizálni és a gyártás technológiáját számottevően javítani.

Jobb minőség: kisebb igény

A szerszámellátás javításának kézenfekvő lehetősége — többek szerint — a fajlagos felhasználás csökkentése is.

A KGM gépiparban az 1975-ben használt 8200 hidegsajtoló gép közül több, mint 3100 öregebb volt 20 évesnél, és ezek a gépek általában rossz állapotban vannak, pontatlanok. Ezért, továbbá a gyakori szakszerűtlen beállítás és kezelés következtében a szerszámok rövidéletűek. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a legtöbb vállalatnál sem felszerelés, sem megfelelő tapasztalat nincs a sajtológépek javításához. A szerszámok szállítása, raktározása és nyilvántartása is többnyire korszerűtlen, ami szintén hozzájárul a szerszámok rossz kihasználásához.

A szerszámok üzemeltetésének, raktározásának és javításának fejlesztésével — becslés szerint — a hazai évi 100 ezer darabos kivágószerszám-felhasználás kb. egyötöde, évi 20 ezer darab szerszám megtakarítható lenne!

A szerszámfelhasználás hatékonyságának növeléséért a szerszámtervezők is so-

kat tehetnek. Például lehet a munkadarab jellegének (gyártási mennyiség, konfiguráció stb.) jobban megfelelő konstrukciókat alkalmazni, lehetséges a szerszámokat tipizált elemekből is összerakni, lehet törekedni arra, hogy az új szerszám minél nagyobb részét készen vásárolják meg (ehhez persze a kereskedelmi forgalom bővítése is szükséges, de itt kölcsönhatás is érvényesül: a nagyobb kereslet ösztönzi a kereskedelmet); lehet törekedni arra is, hogy minél több univerzális szerszámot alkalmazzanak, és így tovább.

A tipizált elemekből összeállított szerszámokat számítógép segédletével is lehet tervezni. A számítógépes szerszámtervezés soft-ware-jét a vállalat egyéb számítógépet igénylő feladataival együtt érdemes széles körben fejleszteni. Két alapvető megoldás lehetséges: a nagy számítógépes, a tervezési feladatot teljesen automatizáló rendszer, vagy a kisebb számítógépet igénylő, úgynevezett interaktív, vagyis a tervező aktív közreműködését igénylő rendszer. Vállalati kalkuláció kérdése, hol, melyik a kifizető.

Hazai adottságainknak a kisebb kapacitású és beruházási igényű rendszer felel meg, amelyeket jelenleg az Egyesült Izzó és a Magyar Híradástechnikai Egyesület központi támogatással valósít meg. E rendszer bevezetésére is elsősorban a számítógéppel már rendelkező vállalatoknál kerülhet sor. A többi vállalat részére központi szerszámtervező részleg felállítása a célszerű.

Az univerzális szerszámrendszerek szélesebb körű használata különösen jelentős gazdasági eredményt ígér. Ezen olyan gyártóeszközöket értünk, amelyek előre gyártott készletként kerülnek forgalomba, ezek többféle méreletben és alakban, illetve más-más variációban ismételtlen összerakhatók. Főleg a lemezalkító technológiáknál használatosak. Egyik nagy előnyük, hogy összeállításukhoz nem szükséges a hagyományos szerszámoknál megszokott munkáigényes szerszámrajz, ezt a munkadarab rajza helyettesíti. Több országban azzal javítják kihasználásukat, segítik terjedésüket, hogy kölcsönző szolgáltatással hozzák forgalomba őket. Ilyen kísérlet nálunk is folyik: a KGM és az OMF támogatásával a Szerszám- és Kiszegéptekesítő Vállalat 10 szerszám összeállítására alkalmas készletet szerzett be külföldről, melyet most a vállalatok megrendelésére összeállít és bérbead. Az univerzális szerszámrendszerek széleskörű használatával — természetesen további készletek beszerzése esetén — évi 15–20 ezer szerszám lenne kiváltható!

A felsoroltakból következik, hogy a szakszerű felhasználás révén a szerszám-szükséglet lényegesen, 30–40 százalékkal valóban csökkenthető lenne! A megfelelő szerszámellátottság tehát nemcsak a gyártás fejlesztésén, hanem nagymértékben a felhasználókon és a szervezethez is múlik.

Az OMF-ban tanulmányának végkövetkeztetése tehát az: hogy a forgács nélküli alakítószerszám-ellátás sokrétű, iparszervezési és vállalati műszaki fejlesztési intézkedések révén, nem túlságosan nagy ráfordításokkal, aránylag rövid időn belül megoldható, de a feladatok elvégzéséhez haladéktalanul hozzá kell látni. A megfelelő, hatékony és korszerű szerszámellátás ugyanis előfeltétele annak, hogy a gépipar rugalmasabban alkalmazkodhasson a piaci követelményekhez.

Dr. Róth András

Pályázati felhívás

„A nemzetközi munkamegosztásba való hatékonyabb bekapcsolódásunk lehetőségei és feltételei” címmel az MKT Külgazdasági Szakosztálya pályázatot hirdet.

Pályázni az alábbi témakörben lehet:

1. A világpiac fejlődésének a magyar külkereskedelm szempontjából meghatározó, egyes főbb tendenciáinak elemzése, illetve következtetések levonása a változó világpiaci követelményekhez való rugalmasabb alkalmazkodásunk lehetőségeire vonatkozóan.

2. A nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódásunkat, ezen belül a szocialista import fokozását befolyásoló szabályozó eszközök működésének, hatásának feltárása; javaslatok az egyes szabályozó eszközök továbbfejlesztésére, különös tekintettel a struktúrafejlesztéssel és a hatékonyság javításával kapcsolatos célokra.

3. A külkereskedelmi és termelő vállalatok közötti együttműködés helyzete, fejlesztése. A vállalati gazdálkodásban meglévő olyan tartalékok feltárása, amelyek az együttműködés kölcsönös elmélyítését szolgálják a külkereskedelmi és a termelő vállalatok részéről egyaránt.

A pályázatra még nem publikált tanulmányok nyújthatók be. A pályaművek elbírálásánál előnyben részesülnek azok a munkák, amelyek a gyakorlatban is hasznosíthatók.

Pályázni csoportos pályamunkákkal is lehet.

A pályázat beküldési határideje: 1978. december 31.

A pályaműveket 3 példányban, jelígyesen, a Magyar Közgazdasági Társaság Titkárságára (Budapest V., Kossuth Lajos tér 4. 1361. Budapest, Pf.: 14.) kell eljuttatni. A pályázók neve, címe, munkahelyük címe zárt borítékban csatolandó. A pályaművek terjedelme maximum 50 gépeelt oldal lehet.

A pályamunkákat a szakosztály elnöksége által felkért bizottság bírálja el. Témakörönként az alábbi díjak kerülnek kiosztásra:

I. díj: 10 000,— Ft
II. díj: 5 000,— Ft
III. díj: 3 000,— Ft

Eredményhirdetés 1979. áprilisban.

A sikeres pályaművek publikálására az értékelést követően lehetőséget biztosítunk a Gazdaság, illetve a Külgazdaság című folyóiratokban.

Pályamunkákat a szakosztály nem őriz meg és nem küld vissza.

Szabadkereskedelem vagy protekcionizmus?

A tőkés világgazdaságot súlyosan meg-
rázó 1974-75-ös recessziót követő fellen-
dülés nem érte el a várt mértéket, nem
bizonyult általánosnak és tartósnak. A
legfejlettebb tőkés országokban továbbra
is lassú a növekedési ütem, az inflációt
nem sikerült kellő mértékben megfékez-
ni, a válság előtti időszakhoz képest
lanyha a beruházási tevékenység. Szá-
mos fejlett tőkés ország krónikus fizeté-
si és kereskedelmi mérlegdeficittel küsz-
ködik, s a 24 legfejlettebb tőkés államot
tömörítő OECD-térségben a munkanél-
küliek száma 16 millió körül mozog.

Különösen ezek a tényezők járulnak
hozzá, hogy az elmúlt 12 hónapban meg-
erősödtek a világkereskedelemben a pro-
tekcionista — importkorlátozó — ten-
denciák. Manapság szinte minden nem-
zetközi gazdasági fórum egyik legfonto-
sabb témája a protekcionizmus, az ebből
fakadó veszélyek feltárása, valamint az
elburjánzása elleni küzdelem szükségese-
sége. Tény, hogy az elmúlt harminc esz-
tendő alatt soha nem öltött a protekcio-
nizmus olyan méreteket, mint nap-
jainkban.

„Önkéntes” exportkorlátozások

A világkereskedelem — értéke 1150
milliárd dollár — 1976-ban 11 százalé-
kal bővült, tavaly a növekedés csak 4
százalékos volt, s az előrejelzések szer-
sint idén sem lesz nagyobb az emelke-
dés. Egy amerikai kimutatás szerint ma
már a világ kereskedelmi forgalmának
mintegy 40 százalékát érinti valamiféle
korlátozás. (Figyelemre méltó adat, hogy
a Közös Piac ipari importjának egyne-
gyedét sújtja valamiféle protekcionista
intézkedés. Pedig a nyugat-európai gaz-
dasági integráció elsősorban diszkrimina-
tív mezőgazdasági politikájáról „híres”!)
Az évtizedeken át tartó viszonylagos
szabadkereskedelmi korszakát a jelek
szerint egyre inkább a protekcionizmus
korszaka kezdi felváltani. A kormányok
általában akkor nyúlnak az importkor-
látozás fegyveréhez amikor lanyha a gaz-
dasági tevékenység, s nincs elég lendü-
let a munkanélküliség leküzdésére. A
fejlett tőkés államok többségében ma ez
a helyzet. A közös piaci tagállamok
kormányai, az USA egyes szakszerveze-
tei és munkáltatói arra hivatkoznak,
hogy néhány iparág — acélgártás,
elektronika, hajóépítőipar, textilipar, go-
lyóscsapágygyártás, cipőipar stb. —
azért küszködik súlyos gondokkal, mert
az olcsóbb japán, valamint a fejlődő ál-
lamokból származó termékek eláraszt-
ják a piacot. Ennek következtében —
hangzik az érvelés —, tovább növekszik
a hazai kapacitások kihasználatlansága,
valamint az állástalanok száma. Mind
erélyesebben követelik a gazdasági ve-
zetéstől az importkorlátozások elrendelé-
sét, s feltűnően szaporodnak — különö-
sen az USA-ban — a hivatalosan be-
nyújtott dömpingvadások.

A protekcionizmus hagyományos esz-
közei — vámemelés, kontingensek ki-
szabása — mellett új, kifinomultabb
formák jelentek meg. Ezek közül a leg-
fontosabb az „önkéntes exportkorláto-
zásra” való felszólítás. A tavaly 20,5
milliárd dolláros kereskedelmi aktívum-
mal rendelkező Japánt például Nagy-
Britannia felszólította gépkocsikivitelé-
nek visszafogására, az USA pedig az
acéláradat megfékezését követelte az
iszigetországtól. Hasonló felszólítás hang-
zott el a dél-koreai és a honkongi tex-
tilexportőrök címére is. Kétségtelen,
hogy a japán termékek alacsonyabb ár-
fekvése, jó minősége veszélyt jelenthet
Nyugat-Európa és az USA egyes ipar-

ágaira — az amerikai szőnyegiparot
40 százalékban már a japán gyártmá-
nyok uralják, a világ hajómegrendelé-
seinek döntő többségét ugyancsak japán
gyárak kapják — a hatásos gyógyszer
azonban nem a protekcionizmus, mert
az csak további bonyodalmakhoz vezet-
het. Egyúttal veszélyezteti a nyugati or-
szágok exportját és még reményteleneb-
bé teszi a várva várt fellendülést. Ha-
ferkamp, a Közös Piac Eizottságának al-
elnöke nemrégiben arra hívta fel a tag-
országok figyelmét, hogy a külgazdasági
védelemnek nem protekcionizmus a hely-
es útja, inkább strukturális politikai in-
tézkedések meghozatala és végrehajtása
oldhatja meg a gondokat.

Adminisztrációs fékek

A protekcionizmus terjedésének jele-
nt meggyorsodtak a nem vám jelle-
gű korlátozások: hosszadalmas és bonyo-
lult láttaoztatási, engedélyezési eljárás-
ok, aprólékos vámvizsgálat, indokolat-
lanul magas minőségi követelmények,
adminisztrációs okmányok tömegének
beszerzése stb. Az önkéntes export-
korlátozásra való felszólítások ezidáig
nem hoztak lényeges eredményeket, s
emiat nézeteltérések támadtak az USA
és Nyugat-Európa, valamint Japán kö-
zött. Hosszadalmas alkudozások után a
szigetország ígéretet tett importjának fo-
kozására, valamint a hazai kereslet élén-
kítésére a külföldi árak iránt. Ugyanak-
kor hozzájárult több, nem vám jellegű so-
rompó megszüntetéséhez is. Mindezek el-
lenére, minimális árk megállapításával
mind a Közös Piac, mind az USA kor-
látozó intézkedéseket hozott a japán és
az egyéb, többi között a KGST-orosz-
ágból származó acélbevitel fékezésére.

Protekcionista lépésnek tekinthető az
a Közös Piac diktálta megállapodás is,
amelynek értelmében 32 ország vállalta,
hogy a Kilencek piacára irányuló textil-
szállítások évi növekedése nem haladja
meg a 4 százalékot. (Az eddigi növeke-
dés mintegy 20 százalék volt évente.)
Hasonló megállapodások születtek a ci-
pőexportban kimagasló teljesítményt
nyújtó államokkal is. (Angol közgazdá-
szok véleménye szerint ha a hazai piac-
on valamilyen termék értékesítésében
egy idegen ország részesedése 30-40
százalékos ér el, szinte bizonyosra vehe-
tő, hogy a „fogadó ország” kormánya
protekcionista intézkedéseket tesz.)

A protekcionizmus, ráadásul a megkü-
lönböltető jellegű protekcionizmus nem
új jelenség a világkereskedelemben, de
koncentrált jelentkezése a második vi-
lágháborút követő időszakban csak most
tapasztható. A Közös Piac mezőgazdás-
ági politikája a „legsúlyosabb protekcio-
nizmus”, amely nem kis mérték-
ben sújtotta és sújtja a szocialista ál-
lamok mezőgazdasági kivitelét. A jelenle-
gi burkolt és nyílt importkorlátozások
ugyancsak nem hatástalanok a szocialis-
ta országok exportjára, illetve annak bő-
vítésére, valamint a kelet-nyugati ke-
reskedelem kiszélesítésére. A tőkés vi-
lágban egyelőre várta magára a protekcio-
nizmus elleni együttes akció, elsősor-
ban azért, mert az egyes országok belső
gazdasági gondjaikkal vannak elfoglalva
— közös cselekvésre csak javaslatokat
tesznek. Mindenki exportálni akar, a be-
hozatait senki sem fogadja lelkesedéssel
— így foglalta össze nemrégiben egy
amerikai kormánytisztviselő a jelenlegi
helyzetet. Márpedig az import jelentős
növelésének nem rózsásak a kilátásai.

A kölajexportáló fejlődő államok pet-
rodollárjaiknak csak egy kis részét for-
dítják importcélokra. A hosszabb ideje
aktív kereskedelmi mérleggel rendelke-
ző fejlett tőkés országok — NSZK, Japán
— egyelőre nem hajlandók engedni
a rájuk nehezedő nyomásnak: a „töb-
biek” ugyanis azt követelik, hogy a bel-
ső kereslet fokozása révén növeljék a
hazai keresletet az infláció erősödése
nélkül. Az érintett kormányok az im-
portnövelés ellen azt hozzák föl, hogy
nem az ő feladatuk a versenyképesség
növelése, az alkalmazkodás, vagy más
kifejezéssel élve a „lokomotív-szerep”
betöltése.

A protekcionizmus mellékhatása

A protekcionizmus sajátos „mellékha-
tása”, hogy védi az — elsősorban nyugat-
európai — ipar gyenge és fékezi an-
nak erős szektorait. Ha a Közös Piac a
jövőben kevesebb textilárut enged be

például Indiából, akkor az kevesebb gé-
pet, berendezést tud vásárolni a Kilen-
cektől. A fejlett tőkés államok nagy ré-
szében uralkodó gazdasági nehézségek
megoldására nem az importkorlátozás a
megfelelő gyógymód, mert az a jelenle-
gi termelési struktúra konzerválásához,
valamint az úgynevezett húzó iparágak
— vegyipar, atomtechnika, bizonyos
elektronikai alágazatok stb. — fejlődé-
sének lassulásához vezethet. A külke-
reskedelmi deficit leépítésére pedig nem
az importkorlátozás a követendő út, ha-
nem a versenyképes export, illetve az
ehhez szükséges konjunktúrális feltételek
megteremtése.

Bár a protekcionizmus szinte napról-
napra erősödik a világkereskedelemben,
a hozott intézkedések még nem vezettek
nyílt és többoldalu kereskedelmi hábo-
rúhoz. Kétségtelen azonban, hogy a je-
lenlegi tendenciák további erősödése
mind távolabb vezethet a viszonylagos
szabadkereskedelemtől és kirobbanthat-
ja a nyílt összecsapások sorát. A protekcio-
nizmus hullámainak tova terjedését tal-
lán sikerül megállapítani az 1973 óta
tartó, s várhatóan még az idén befeje-
ződő GATT körtárgyalásoknak.

A „tokiói forduló” néven ismert mul-
tilaterális kereskedelmi tárgyalásokon
mintegy száz ország vesz részt. A több
évig tartó egyhelybentopogást újabb
előrehaladás váltotta fel az ipari vámok
jelentős — 40 százalék körülire tervezett
— csökkentése, valamint a nem vám jel-
legű akadályok fokozatos lebontása te-
kintetében. Kérdéses, hogy a tárgyalá-
sok végeredményére vonatkozó kedvező
kilátásokat mennyire csökkenthetik a
protekcionizmus elterjedéséből fakadó
nézeteltérések.

A GATT titkársága szerint a legújabb
protekcionista intézkedések 40-50 mil-
liárd dollár forgalmat érintenek, tehát
a világkereskedelem 4-5 százalékát.
(Ez az adat tavalyi, idén az eddig beve-
zetett importkorlátozások becslések szer-
int a világ kereskedelmének már 8-9
százalékát érinthetik.) Ez az arány még
nem ad nagyobb aggodalomra okot, de
jól érzékelteti a tőkés világ gazdasági
gondtömegét és újabb dilemma elé állít-
ja a kereskedő államokat: szabadkeres-
kedelem, vagy protekcionizmus?

Gonda György — Szentgáli Péter

EXPORT — IMPORT

Technolpex szerződést írt alá szer-
számgep prototípusüzem eladására az ira-
ki Gépipari Állami Egyesülés részére 2.6
millió dollár értékben.

Nikex szerződést kötött az iraki Építési
Minisztérium egyik vállalatával 3 db víz-
torony szállítására és a korábban szállít-
ott 6 db-bal együtt összesen 9 db víz-
torony felállítására 320 000 dollár érték-
ben, 12 hónapos kivitelezési határidővel.

Az iraki Trading Co. az eddigiekben
szerződött 22 500 db Orion fekete-fehér
tv-n túlmenően további 10 000 db készü-
lékre jelentette be igényét azzal, hogy
teljesen tranzisztorált típusú kíván vásá-
rolni.

A Chemokomplex Indonéziába 1,1 mil-
lió dollár értékben szerződést írt alá egy
téglyágyár szállításáról. A szerződés érték
25 százaléka a készpénzhányad, 75 száza-
lékra a vállalat 5 éves céghitelj nyújt.

A múlt évben bemutatás céljából ki-
szállított 12 csatornás telefon alközpontok
sikeres próbaüzemelésé eredményekép-
pen a Líbiai Posta márciusban 25 db ké-
szüléket rendelt meg a Budavox-tól kb.
620 ezer dollár értékben.

A Chemolimpex Benghaziban folyta-
tott tárgyalásai során 275 ezer dollár ér-
téktű rendelést kapott fotócikkek 1978-
ban történő szállítására.

Az Agrária-Bábolna 1.4 millió darab
keltetőtojás szállítására kötött szerződést
angolai állami partnerével. A szállítmá-
nyozás kéthetes időközben indított MA-
LÉV charter gépekkel történik.

A Komplex, Algériában mintegy 12.3
millió dollár értékű szerződést kötött fém-
sülők szállítására, valamint kukorica ter-
mesztési rendszer meghonosítására kb.
3.5 millió dollár értékben.

A Hungarotex 639 ezer dollár értékű
szerződést kötött gyapjú méteraru szállítá-
sára algériai partnerekkel.

VILÁGGAZDASÁGI ***** KISLEXIKON

NEMZETKÖZI KÁVÉ EGYZEMÉNY

1957 elején tárgyalások kezdődtek a
legjelentősebb latin-amerikai országok
között, ezek eredményeként export-kvó-
tamegállapodást írtak alá az 1957-58-as
évekre. Ez az egyezmény volt az első
Latin-Amerikai Kávé Megállapodás. Eh-
hez a megállapodáshoz csatlakozott afri-
kai gyarmatai nevében Franciaország és
Portugália. 1960-ban Anglia is csatlako-
zott az egyezményhez és így kibővült,
valamint megújított megállapodás a vi-
lág exportálható termelésének 90 száza-
lékát ölelte fel. 1961-ben ismét felújítot-
ták ezt a megállapodást és 1962-ben tár-
gyalásokat kezdtek egy átfogó jellegű 5
éves időtartamú kávéegyezmény létreho-
zására.

A kávéexportőrök létrehozott megál-
lapodása és tevékenységük koordinálása
ellenére is csökkent a kávé világpiaci
ára. Ebben a nehéz helyzetben került sor
1962-ben az ENSZ kezdeményezésére a
Nemzetközi Kávé Konferencia összehí-
vására New Yorkban.

Az 1962-ben összehívott Nemzetközi
Kávé Konferencia elsődleges célja azért
csak az lehetett, hogy „megelőzze a kávé
árának további csökkenését az 1962. évi
árszint alá”. A tárgyalások eredményesen
zárultak és megszületett az 1962. évi
Nemzetközi Kávé Egyezmény, amely az
egy-egy országok ratifikálási eljárásainak
következtében csak 1964-ben lépett tel-
jességében érvénybe.

Az 1968. évi Nemzetközi Kávé Egyez-
mény létrehozására 43 exportőr és 23 im-
portőr ország részvételével került sor. Az
1968-ban életbelépő megállapodás több új
elemmel gazdagította a nemzetközi kávé-
piac szabályozási rendszerét. Új elem volt
az, hogy határozottabban tették különb-

séget az egyes árak meghatározásánál a
különböző kávé típusok között. Új elem
volt az is, hogy alapot hoztak létre. Az
alaphoz az exportőrök járultak hozzá
tényleges kivitelük arányában. Az
alap a kávéexportőr országok termelés-
bővítését szolgálta.

1973-ban — az 1968. évi Nemzetközi
Kávé Egyezmény lejártának évében — a
nyolc legjelentősebb exportőr, illetve im-
portőr ország olyan javaslatot terjesztett
be, hogy az 1968. évi Kávé Egyezményt
további két évre meghosszabbítsák.

Az 1962. évi és az 1968. évi Nemzetközi
Kávé Egyezmények alapján tapasztala-
tokkal rendelkezve határozta meg az ex-
portőr és importőr országok, hogy újabb
hosszú lejártú áruegyezményrel szabá-
lyozzák a nemzetközi kávépiacot. A nem-
zetközi kávé egyezmény feltételeit még a
korábbi megállapodás időtartama alatt
munkálták ki és hat esztendőre (1976.
szeptember 30. és 1982. szeptember 30.
közötti időtartamra) tervezték az új Nem-
zetközi Kávé Egyezmény megkötését.

Az 1976. évi Nemzetközi Kávé Egyez-
mény céljai között első helyen szerepel a
kereslet és kínálat közötti egyensúly biz-
tosítása; a jelentős áringadozások kikü-
szöbölése, a kávékereskedelem révén
rendelkezésre álló erőforrások hatékony
kihasználása, a kávéfogyasztás elterjesz-
tése és egyéb célkitűzések.

A Nemzetközi Kávé Egyezmény műkö-
désének eszköztárában kiemelkedik az
exportkvóták biztosításának rendszere,
amely során minden termelő állam ter-
melésének arányában részesedhet a piac-
ból. Ezt kiegészítik ár- és egyéb intézke-
désék.

**Sürgős
hirdetési
megrendelést
telexen is
feladhatja!**
22-5555

Tervezési elvek és módszerek a tőkés vállalatoknál

Az Európai Vállalatvezetési Intézet (INSEAD) szimpóziumot szervezett a szocialista és tőkés gazdasági tervezés módszereinek, gyakorlatának összevetésére. A szimpózium az európai szocialista országok és számos tőkésország tervezési és vezetési kérdésekkel foglalkozó szakértői — vállalatvezetők, kutatóintézetek munkatársai, egyetem tanárai — vettek részt. A következőkben a nyugati vállalati tervezésről elhangzottakat foglaljuk össze.

A nyugati tervezés válsága

A nyugati szakemberek előadásai mindenképp a „tervezés (értés: vállalati tervezés) mai válságát” elemezték. Megállapították, hogy

— a vállalati funkciók (gyártmányfejlesztés, értékesítés, termelés stb.) szerinti tervezés az 50-es évek gyakorlatára volt; akkor általában extrapolálták a növekedési trendeket és a tervezőköt a környezeti igényeiből, lehetőségeiből vezették le;

— ezt követte a 60-as években a középtávú tervezés, melyben már az egyes környezeti rendszerek többé-kevésbé önálló fejlődését vették figyelembe, és mérlegelték a vállalat „ráhatását” is környezeti rendszereire, ezek elemeire;

— a 70-es évek első felében terjedt el a stratégiai tervezés, amely a környezeti rendszerek változásainak lehetőségeivel, variánsaival is számolt — és a vállalatok ezeknek megfelelő tervcél- és tervvariánsokat dolgoztak ki stratégiai, sőt bizonyos mértékig az operatív tervezés időtartamában.

Ebben az időszakban még egy sajátosság alakult ki a nyugati tervezésben. Az ipari társaságok növekedésével, a diverzifikációval mindjobban szétvált a központi és a vállalati (úgynevezett divíziókban történő) tervezés: az előbbi fő célokat, irányelveket jelölt meg, az erőforrások elosztását és a pénzügyi ellenőrzést tartotta kézben. A vállalati tervezés pedig növelte a társaság rugalmasságát, alkalmazkodóképességét, hatékonyságát. (Mindennek eredményeként kisebb lett a különbség az egyes tőkésországokban működő nagyvállalatok tervezési gyakorlata között, mint ugyanannak az országnak, nagy- és kis vállalataiban folyó tervezés között.)

A 70-es évek derekától azonban a tervezés „hitele” mindinkább megingott. Ennek fő oka a környezeti rendszerek nagyarányú, váratlan, gyors és költséghatásában is felmérhetetlen változékonysága volt: nemcsak a pénzügyi rendszer (infláció, árfolyamproblémák) vagy az energiahordozó-alapanyag-ellátás változásai, hanem sok esetben a fogyasztási érdekvédelmi mozgalmak, a környezetvédelmi előírások, az adózás, a trösztellenes rendelkezések által keltett jelentős és váratlan feltételváltozások is. Ezek hatására a vállalatok vezetői és a tervezéssel foglalkozók, levontak néhány tanulságot:

— a vállalatoknak a hosszú távú növekedés és biztonság érdekében helytelen a folyamatos növekedésre törekedni;

— a befektetés megtérülése, nem egyetlen kritériuma a stratégiai variánsok elbírálásának; a korszerű vállalati tervezésben legalább 10–12 kritériumot (például növekedés, piaci részesedés, innovációs versenyhelyzet, komparatív kockázatvállalás, költség- és árstabilitás, export- és import-orientáltság, termékek és szolgáltatások nemzetközi konvertálhatósága stb.) kell figyelembe venni;

— a költség- és jövedelem-elemzés („portfolio management”) a tervezésnek csak egyik szintetizáló módszere, amelyet több új, olyan szintetizáló módszerrel kell kiegészíteni, amelyek a nem pénzügyi, sőt sokszor a nem számszerűsíthető döntési kritériumokat érvényesíthetik;

— az utolsó évtizedekben megnőtt a vállalat „válaszideje” a környezeti hatásokra: nagyobb és működésében bonyolultabb lett a vállalat, s ennek szerepét csak részben csökkent a nagyobb szervezettség, s a hatékonyabb belső információs rendszer, s a számítástechnika alkalmazása stb. Ezért a tervezőnek az eddiginél kevésbé eredményközpontosan és nagyobb mértékben „rugalmasság-központosan” kell terveznie — de sokszor az eddiginél „nagyobb hidegvérrel” kell kívánnia a válaszidő végét, s nem szabad elsietve módosítani a tervet;

— már nem elég, ha a tervezők helyzetekből, jelenségekből, leíró adatokból, statisztikákból indulnak ki; okokat, a vállalat szempontjából sokszor (látszólag) irreleváns összefüggéseket kell feltárni (nemcsak gazdasági területen!), és a hagyományos tervezési módszerekből már nem tisztázható következményeket és megvalósulásuk valószínűségét kell érzékelniük;

— a tervezéstől nem várhat külön sem a szervezés, sem a végrehajtást irányító vezetés.

Új követelmények és elvek

A tervezés hiányosságainak feltárására alapozták a szimpózium nyugati előadói, hozzászólói az új követelményeket és elveket. A tervezésnek abból kell kiindulnia, hogy a következő években nem a jövőt kell az eddigieknél pontosabban előre látnia, előre jeleznie (tehát nem erre kell „nagyágrendben” nagyobb erőforrásokat fordítania), hanem vagy a bizonytalanságra kevésbé érzékeny, vagy a változásokhoz rugalmasabban alkalmazkodó struktúrát és működést kell kialakítania. Vagyis figyelmét elsősorban a belső, vállalati tényezőkre, struktúrára, folyamatokra kell összpontosítania.

A belső tényezők értékelésének kritériuma tehát nem egy adott szituáció legjobb megoldása (maximum- vagy minimum-kritérium), hanem az, hogy a megoldás az esetleg bekövetkező szituációk összességében a legmegfelelőbb legyen. Ezért célszerű, ha a tervezés

1. egyszerű modelleket alakít ki a környezeti és a vállalati belső összefüggések és kölcsönhatások alapösszefüggéseinek leírására;

2. tudatosan olyan következtetéseket (tervezőkig) jut el, amelyek nem determinálják hosszú távra minden vonatkozásban a végrehajtást, hanem választást engednek későbbi alternatívák között is.

A vállalatnak ahhoz, hogy minél rugalmasabban tudjon alkalmazkodni környezetéhez, nemcsak tervezési, hanem egész szervezeti, információs, döntési, érdekelt-ségi és ellenőrzési rendszerét is át kell alakítania. Ezért a jövőben már nem stratégiai tervezésre, hanem stratégiai vezetésre van szükség.

A vezetés ezt a négyes feladatát csak úgy oldhatja meg, ha a vezelési rendszert a vállalati sajátosságok szerint alakítja ki és viszonylag nagy önállóságot hagy az egyes vezetési szintek számára. Ennek eredményeként keletkezett a vezetés rendszerének új elve. Ezt a „Felsővezetők a középvezetésbe” jelszó érzékelteti azzal, hogy kifejezi a hatáskör-decentralizálás követelményét, amivel a versenyképesség, a rugalmasság fokozását, a jobb motiválást akarják elérni.

Mindez elősegíti, hogy a vállalatban létrejöhessen a „Surprise readiness system”, a „meglepetésre felkészült rendszer” helyesebben: a vállalat ilyen rendszerre alakuljon át. És az új típusú tervezés fő feladata az, hogy előírja a vállalat számára az utat, amelyen végigjárva ilyen rendszerre válhat környezetének bizonytalanságában.

A vállalati példák

A tőkés vállalatok vezetői azonban csak fokozatosan, új és új módszerekkel kísérletezve tudják megvalósítani ezeket az elveket a tervezési gyakorlatban. A szimpózium nyugati előadói beszámoltak ezekről a kísérletekről és a már bevált új megoldásokról is.

A General Electric (GE) úgy alakította át négyzetes tervezési rendszerét, hogy vállalatának sorából kiemelte a stratégiai jelentőségűket: a csúcstelevezés elsősorban ezek tervezési tevékenységét fejlesztette tovább.

A Royal Dutch Shell-nél úgy ítélik meg, hogy a nyugati korporációkon belül gyengül az önálló vállalatok tulajdonosi-részvényesi kohéziója és mind kevésbé érvényesül a belső-külső kereskedelmi kapcsolatok összetartó ereje is. Ezért mindinkább az információ és a központi „szolgáltatások” őrzik a korporáció egységét. Ezért különböztetik meg a Shell-en belül az operatív vállalatokat és a szolgáltató szervezeteket. Egyik ilyen szervezet a központi tervezés is, mely a tervezés során folyamatos „párbeszédet” folytat az operatív vállalatokkal. Ez egyik információs bázisa a központi tervezésnek. A másik: a szervezet saját kutatásai. A két forrás eredményeként alakítja ki azokat az átfogó politikai-társadalmi-műszaki-gazdasági „szcenáriókat”, amelyek a Shell üzletpolitikájának alapját és hátterét alkotják. A „szcenáriók” hosszú, közép és rövid távra készülnek, mindig több változatban. Ezek a környezeti alternatívák alkotják a „tervmátrix” sorait. Az operatív vállalatok ezek mindegyikére tervcél-javaslatokat dolgoznak ki és megjelölik a tervcélváltások pótlólagos erőforrás-szükségletét és „veszteség-tömegét” is. A javaslatokból lesznek a tervmátrix oszlopai. A mátrix egyes „kockái” különböző nagyságú erőforrásigényt, veszteség-lehetőséget és különböző időtávú kény-

szerpályát jelentenek. E három tényező mértéke szabja meg, hogy a tervmátrix értékelése — vagyis a tervcél meghatározása — a korporáció vezetésének vagy az operatív vállalat vezetésének feladata-e? A tervcél kijelölése után azonban az operatív vállalat és a központi tervező szervezet — folyamatos párbeszéde során — szüntelenül ellenőrzi, hogy nem változnak-e tervmátrix sorai: érvényes-e még a feltételezett „szcenárió”.

A British Coal Board (BCB) négy modellet alakított ki a tervezés rugalmasságának fokozására. Két alapmodellje a kereslet és a kínálat fő tényezőit és ezek tartalmi kapcsolatát írja le. Ezekhez kapcsolódik a háttérüket alkotó úgynevezett általános gazdasági modell, amelyik a gazdasági növekedéstől a monetáris rendszeren át a külkereskedelmi mérlegig a gazdasági összefüggések bonyolult rendszerét értelmezi a kereslet és kínálat szempontjából. A három modellet végül a pénzügyi eredmény-modell foglalja egységbe. Ezek a modellek variánsokkal 2000-ig jelzik előre a stratégiai variánsok várható eredményét. A BCB döntési rendszerében azonban csak kiegészítő szempont a jövedelmezőség; a legfontosabb kritériumok az iparág fennmaradásának biztonsága (ebbe nemcsak a viszonylagos jövedelmezőségi szint, hanem szociálpolitikai szempontok is beletartoznak), bizonyos technológiai követelmények megvalósulása és regionális problémák megoldása. — Érdekes, hogy a négy modellet a BCB 1975-től a vezetőképzésben is felhasználja: a hallgatók döntéseit beprogramozzák és a modell segítségével kapott eredmények mintegy visszacsatolják az információt a hallgatóknak arról, hogy döntése milyen eredménnyel járt.

A tervezés fő céljai

Az Ericsson — mivel főként 20–50 év élettartamú berendezéseket gyárt — az innováció tervezését tartja a tervezés egyik legjelentősebb területének. A vállalat következetesen valósítja meg a tervezett újításokat és alig ad teret a spontán innovációnak. Az innovációk tervezésében a funkcionális módszert alkalmazza: az új berendezés vagy technológia egyes műszaki funkcióit, ezek költségigényét, nyereséghez való hozzájárulását, megvalósításának időigényét, kockázattartalmát stb. egymáshoz méri és összeveti a kereslet és a versenytársi kínálat hasonló funkcióstruktúrájával is. A fejlesztési rendszereknek ezt a funkcionális-összehasonlító elemzését minden egyes innováció esetében más-más, erre a feladatra létrehozott tervezési munkacsoport (team) végzi. A munkacsoportok az innováció megvalósulásáig működnek, s kötelezettségük, hogy a kutató-fejlesztő munka során változtatásokra, esetleg a kutatás és fejlesztés leállítására tegyenek javaslatot a vállalat vezetőisének.

Az Electricité de France a viszonylag merev keresleti struktúrában szintén az innovációk tervezését tartja a bizonytalanság egyik fő tényezőjének. Ennek mérséklésére olyan tervezési rendszert

fejlesztett ki, amelyik az innováció kutatási, fejlesztési, demonstrációs és ipari-alkalmazási fázisai előtt újra és újra elemzi a világszínvonal-költség-realizálási időtartam-jövedelmezőség négy tényezőjét. Ezzel lépcsőzetessé teszi a kockázatviselést, hogy az igen költséges erőforrású berendezések közül végül az optimális variánsot vezethesse be az ipar.

A Coca-Cola Társaság négysektoros — két pólusos modellt fejlesztett ki a tervezéshez. A négy szektor: a fogyasztók kereslete, az általános társadalmi-gazdasági feltételek, a versenytársi kínálat és a vállalat saját erőforrásai. A két pólus: a korlátok és a lehetőségek. — A tervezés során a cég önelszámoló egy-ségei kötelesek feltárni a négy szektor mindegyikében a két pólus lehetséges értékeit (jövőbeni állapotát, tartalmát), majd ezek kapcsolatának variánsait. Csak ezután tűzhetik ki üzletpolitikai céljaikat és alakíthatják ki ezek megvalósításának stratégiáját, amit végül a vállalat központi vezetésének kell jóváhagynia. A központi vezetés viszont ugyanilyen négysektoros, két pólusos modell-módszerrel, de saját tervező apparátussal dolgoztatja ki fő piaci viszonylatokban a cég üzletpolitikai céljait és stratégiáját. Az önelszámoló egységek javaslatainak elbírálását tehát az azonos módszerrel készített központi tervek koncepciói könnyítik meg. A javaslatokat a központi vezetés mindig az önelszámoló egységek vezetőivel folytatott tárgyaláson fogadja el vagy utasítja vissza. A cég azzal, hogy azonos modelleket két tervezési szinten alkalmaz, a „területi rugalmasság” és az egyöntetűség egységét valósította meg a tervezésben. A már elfogadott tervek teljesítésének és célkitűzéseinek éves — szintén az önelszámoló egységekkel egyeztetett — felülvizsgálatával, vagyis a folyamatos tervezéssel az időbeli rugalmasságot is létrehozták a Coca-Cola Társaság tervezési rendszerében.

A szimpóziumon tartott előadásokból, hozzászólásokból egybehangzóan az tűnt ki, hogy a tőkés nagyvállalatokban a tervezés három fő célt kíván elérni a jövőben:

1. Képessé akarja tenni a tervezést (és ezzel a vállalatot), hogy a társadalmi-gazdasági környezet jelzéseit már akkor felfogja, amikor a jelek még „gyengék”, alig érzékelhetők — mert a változások felgyorsulásával csak így marad ideje arra, hogy megfelelően „válaszoljon” a jelekre, alkalmazkodjék a megváltozó körülményekhez.

2. Gyorsítani kívánja a tervezés és a vállalat reagálását, ezért bevonja a tervezés körébe a vállalat egész vezetés-szervezési rendszerét is.

3. Nagyarányú, hirtelen erőforrás-átcsoportosítások helyett a fokozatos átcsoportosításra törekszik; ez a tervezéstől azt követeli, hogy lehetőleg mind tovább hagyja nyitva az alternatívákat, tehát ne zárja le a tervvariánsokat a tervezési periódus végén — sőt, ne is gondolkodjék lezárt periódusokban.

Dr. Hoványi Gábor

A hústermelés az európai KGST országokban

Magyarországon — a lakosság étkezési szokásaival összefüggésben — a sertés-húsok a termelésben és a fogyasztásban is jelentős a szerepe. A miénkhöz hasonlóan magas sertés-hústermelési arány kevés országban található: Európában pl. Dániában és a Német Demokratikus Köztársaságban, Ázsiában pedig Kínában.

A HÚSTERMELÉS ÉS MEGOSZLÁSA AZ EURÓPAI KGST-ORSZÁGOKBAN

Ország	Egy lakosra jutó hústermelés 1976-ban	marha-, borjú- és bivaly-hús A sertés-hús aránya az összes hústermelésből, 1975-ben, %		
		A sertés-hús	A borjú- és bivaly-hús	A hamifhús
Bulgária	84	50	17	19
Csehszlovákia	89	55	32	10
Lengyelország	85	61	28	8
Magyarország	124	63	16	20
NDK	101	66	24	7
Románia	66	55	20	21
Szovjetunió	52	38	43	10

Az európai KGST-országokban — Lengyelországot és Magyarországot kivéve — a sertésállomány nagyobb hányadát a nagyüzemekben tartják. Hazánkban 1970-ben a sertésállomány 62%-a, 1977-ben kb. fele volt a háztáji és kisegítő gazdaságokban.

A SERTÉS- ÉS SZARVASMARHAÁLLOMÁNY MEGOSZLÁSA AZ EURÓPAI KGST-ORSZÁGOKBAN 1976-BAN, % (AZ ÉV ELEJÉN)

Ország	Sertés		Szarvasmarha	
	Vállalatok és szövetkezeti közös gazdaságok	Lakosság	Vállalatok és szövetkezeti közös gazdaságok	Lakosság
Bulgária	70	30	76	24
Csehszlovákia	89	11	94	6
Lengyelország	15	85	21	79
Magyarország	49	51	70	30
NDK	90	10	94	6
Románia	73	27	57	43
Szovjetunió	79	21	79	21

* 1975. november 20-i állomány

A Szovjetunió szénhidrogén-exportja

1974 óta a Szovjetunió a világ első számú kőolajtermelője. A gazdag kőolajmezőkből tavaly 546 millió tonna „fekete aranyat” bányásztak ki. A tizedik éves terv előirányzata szerint az évtized végére a felszínre hozott olaj mennyisége 620—640 millió tonna lesz. Jól jellemzi a szovjet kőolajbányászat gyors fejlődését, hogy míg 1970-ban a Szovjetunió a világtermelésben 15,5 százalékkal részesedett, tavaly már elérte a 20 százalékot.

A legutóbbi statisztikák szerint a szovjet földgáztermelés a világranglistán a második helyet foglalja el. Tavaly 346 milliárd köbmétert hoztak a felszínre, ez a mennyiség a tervidőszak végére eléri majd a 435 milliárd köbmétert.

A kőolaj- és földgáztermelés gyors ütemű növekedése a Szovjetunió számára két szempontból is jelentős. Először: elősegítette és elősegíti azoknak a korszerű iparágaknak a fejlődését, amelyekben ez a két alap- és egyben fűtőanyag a kiindulási termék. Másodszor: lehetőség nyílik az export fokozására elsősorban a KGST-tagállamaiba, valamint a fejlődő és a fejlett tőkésországokba.

Csaknem 150 millió tonna

A kőolaj és a kőolajipari termékek exportja (a szovjet statisztikák ezt a két adatot összevonva adják meg) az ország kivitelében 27,4 százalékkal részesedik. Az export dinamikus növekedéséről tanúskodnak a nemrégiben közzétett forgalmi adatok, amelyek az 1970—76-os időszakra vonatkoznak. Tavalyelőtt 148,5 millió tonna kőolajat és kőolajipari terméket exportált a Szovjetunió (ebből a kőolaj 110,7 millió tonna volt), míg az évtized elején a kivitel 96 millió tonna volt. Az export 52 százaléka a KGST tagállamaiba irányult, 5 százalékát Jugoszlávia, Vietnám, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság vásárolta meg, 43 százalék a fejlődő és a fejlett tőkésországok piacán talált vevőre.

A szocialista gazdasági integráció tagállamai kőolaj- és kőolajtermék szükségletük 70—90 százalékát a Szovjetunióból elégítik ki. Behozataluk 1976-ban meghaladta a 77 millió tonnát. A legnagyobb vásárló Csehszlovákia (17,2 millió tonna), utána a sorban az NDK, Lengyelország, Bulgária, Magyarország, Kuba és Mongólia következik. Az elkövetkező években a szocialista országokba irányuló export további növekedésével lehet számolni. Az évtized végére a KGST-országok — a Szovjetuniót nem számítva — kőolajfogyasztása 120—140 millió tonna között alakul majd, s ennek a mennyiségnek a döntő részét a szovjet kőolajmezők biztosítják.

Szakadatlanul növekszik a fejlett tőkés államok érdeklődése a szovjet kőolaj és kőolajszármazékok iránt. Az importőrök listáját Olaszország vezeti 11,8 millió tonnával, Finnország 9,6, az NSZK 7,1, Franciaország 5,7 Nagy-Britannia pedig 4 millió tonnával következik a sorban. Az európai vezetékrendszerek kibővítése, illetve újak építése a szovjet export további dinamikus növekedését teszi lehetővé kontinensünk tőkés államaiba is.

Újabb földgázvezetékek

A szovjet földgázexport legfontosabb célpontjai a KGST tagállamai. A földgázvezetékek meghosszabbítása, illetve új ágak létesítése révén a Szovjetunió képes kielégíteni a nyugat-európai igények egy részét is. Jelenleg a szovjet külkereskedelem Finnországba, Olaszországba, Ausztriába és az NSZK-ba szállít földgázt. Az újonnan megkötött egyezmények értelmében az elkövetkező évek során a Szovjetunió fokozza földgázszállításait Nyugat-Európába. Nemrégiben született megállapodás arról, hogy Irán évente 17 milliárd köbméter földgázt szállít a Szovjetuniónak 1981-től. Az iráni gázt az or-

szág európai részének déli területein használják majd fel. A lecseréléses üzlet keretében ugyanakkor a Szovjetunió földgázt szállít Csehszlovákiába, Ausztriába, az NSZK-ba, valamint Franciaországba.

Tárgyalások folynak a hatalmas szibériai földgázkinés nemzetközi hasznosításáról is. A mintegy 830 milliárd köbméterre becsült jakuti földgázvezeték kiaknázásához a tervek szerint a Szovjetunió japán és amerikai műszaki, pénzügyi közreműködést is igénybe vesz. Eilenzolgáltatásként — az elképzelések szerint — a Szovjetunió a két országnak 25 éven át évi 10 milliárd köbméter cseppfolyósított gázt szállít. Jakutiából vezetékkel továbbítanák a földgázt egy Nahodkához közeli kikötőbe, ott végződik el a cseppfolyósítást a tengeri szállítás előtt. (A földgázüzletet valószínűleg amerikai magánbankok, valamint a japán Eximbank finanszírozza majd.)

Az elkövetkező években a tervek szerint jelentősen emelkedik a szovjet szénhidrogénkivitel, amihez jó alapot teremt

az ország energiagazdasága. A Szovjetunió területének ötven százaléka — mintegy 11 millió négyzetkilométer — perspektivikusan olaj- és földgázlelőhelynek tekinthető. A felmérések szerint itt található a világ jelenleg ismert földgázkinésének 40, kőolajkészletének pedig 25 százaléka. Jelenleg a tyumeni körzet a fő olajtermelő, de a 80-as évek közepétől megkezdődik a kelet-szibériai, valamint az északi területek tengerparti olajmezőinek a kiaknázása is. A kőolajbányászat tehát fokozatosan Szibéria és a Távolskelet irányába tolódik az európai területekről. (A 80-as évek közepéig az egy-millió négyzetkilométer területű tyumeni körzet megőrzi vezető helyét, 1980-ban például az összertermelésnek mintegy fele, 315 millió tonna olaj származik majd innen.)

A jelenlegi földgázmezők mellett hamarosan megkezdődik a kitermelés Jakutiában, valamint Északnyugat-Szibériában is.

G. GY. — SZ. P.

Magyarország a Damaszkuszi Vásáron

Idén 25. alkalommal rendezik meg Damaszkuszban az általános nemzetközi vásárt, július 15.—augusztus 1. között, amelynek Magyarország már hagyományos résztvevője. A vásárt nemcsak a szíriaiak keresik fel nagy számban, hanem a környező arab országok üzletemberei is.

Hazánkat kb. 800 m² fedett és 600 m² nyitott területen 12 külkereskedelmi vállalat képviseli. A Hungexpo szervezésében az ipar kínálatát a nehézipari termékektől a könnyűipar legújabb modelljéig széles skála mutatja be. Így pl. a Technoimpex szerszámgépekkel, faipari gépekkel, a Chemolimpex kozmetikumokkal, fotócikkekkel szerepel a kiállításon, hogy csak néhányat emeljünk ki.

A kiállításon kiemelt helyet foglalnak el a magyar oktatás és a hozzátartozó oktatási berendezések, beleértve az exportkínálatot is.

KÉRDŐÍV

1. Olvassa Ön rendszeresen a Figyelő c. gazdasági hetilapot?

igen nem

2. Ha igen, milyen gyakran?

minden héten havonta
kéthetenként ritkábban

3. Milyen módon jut a laphoz?

a) egyéni előfizető
b) a munkahelyén fizetik elő
c) példányonként vásárolja
d) egyéb módon (könyvtár stb.)

4. Az Ön által olvasott Figyelő-példány körülbelül hány emberhez jut el?

1. 2.
3. 4. vagy több (éspedig):

5. Mennyi időt fordít Ön a Figyelő elolvasására?

15 percet 30 p-1 óráig
15-30 percet 1 óránál többet

6. Mit szokott először elolvasni a lapból?

... ..

7. Minek alapján választja ki azokat a cikkeket, amelyeket elolvas?

az első oldalon levő tartalomjegyzékből
átnézi az újságot és a címek alapján
a cikk szerzőjének neve alapján
egyéb szempontok alapján, éspedig:

8. Mi az Ön véleménye a lap cikkeinek témaválasztásáról, szakszerűségéről, stílusáról?

	jó	megfelelő	gyenge
témaválasztás	☐	☐	☐
szakszerűség	☐	☐	☐
stílus, közérthetőség	☐	☐	☐

9. Kérjük, hogy a Figyelő alábbiakban felsorolt rovatai közül válassza ki azokat, amelyeket olvas, amelyeket olvas és hasznosítani tud munkájában, s amelyeket egyáltalán nem olvas.

	Olvassa	Olvassa és hasznosítja munkájában	Nem olvassa
Rovatok			
Első oldal	☐	☐	☐
Harmadik oldal	☐	☐	☐
Külgazdaság	☐	☐	☐
Világgazdaság	☐	☐	☐
Mezőgazd., Élelmiszeripar	☐	☐	☐

Ipar	☐	☐	☐
Belkereskedelem	☐	☐	☐
Közlekedés	☐	☐	☐
Tanácsi gazdálkodás	☐	☐	☐
Publicisztika, kommentár	☐	☐	☐
Keddtől-keddig	☐	☐	☐
Gazdasági joggyakorlat	☐	☐	☐
Világgazdasági kislekcion	☐	☐	☐
Fórum	☐	☐	☐
Megjelent	☐	☐	☐
A Figyelő jelenti, hírek	☐	☐	☐
KSH jelenti	☐	☐	☐
MNB. ÁFB jelenti	☐	☐	☐
Kaleidoszkóp	☐	☐	☐
Keresztretjtvény	☐	☐	☐
Hírdetés	☐	☐	☐

10. Milyen témakörű cikkekből olvasna Ön többet, kevesebbet, vagy ugyanannyit, mint eddig?

	Ugyanannyit	Többet	Kevesebbet
1. A népgazdaság egészét érintő, átfogó gazd. pol. cikkek	☐	☐	☐
2. A népgazdaság egyes funkcionális területeivel foglalkozó cikkek (pl. tervezés, pénzügy, árkérdések, vezetés-szervezés, gazdasági jogi kérdések stb.)	☐	☐	☐
3. A népgazdaság egyes ágazatainak időszerű kérdéseit tárgyaló írások (pl. gépipar, textilipar, külkeresk., belkeresk., közlekedés stb.)	☐	☐	☐
4. Az egyes vállalatok és más gazdálkodó szervek gyakorlati tapasztalatait, problémáit elemző írások	☐	☐	☐

Sürgős hirdetési megrendelését telexen is feladhatja!
22-5555

IKARUS 180-as csuklós autóbuszok és IKARUS 556-os autóbuszok nagyjavítását, középjavítását 1979-re vállaljuk

előzetes igénybejelentés alapján.
Az Ikarus 255-ös, 260-as, 266-os és 280-as
autóbuszok futó- és középjavítását,
műszaki vizsgára felkészítését és vizsgáztatását,
valamint karambolos javítását szerződéskötéssel
1979-re vállaljuk.

AFIT XIV. SZ. AUTÓJAVÍTÓ VÁLLALAT

Pécs,
Bolgár
Néphadsereg
u. 33.

KÖZÜLETEK! MEGVÉTELRE AJÁNLUNK

egy 200 literes
zsírolvasztó üstöt

(Tipusa:
Fütőber 704 EU-200)

Megtekinthető:
ZÖLDÉRT VÁLLALAT
IX., Nagyvásártelep
Anyaggyártási
Osztály

Telefon: 132-538.

ÁLLAMI VÁLLALATOK, KÖZÜLETEK RÉSZÉRE

KARMANTYÚ RENDELHETŐ MENETES ACÉLCSÖVEKHEZ

A Csepel Művek Csőgyártól, raktárkészletről való azonnali
kiszolgálással.

Kivitel:
MSZ 6035. sz. szabvány szerint,
fekete vagy horganyzott felülettel.
Méretek: 1/2"-tól 2"-ig.

ÁTVÉTEL HELYE:

Csepel Művek Gyártelepe, a szállító raktára.

Az áru telephelyünkről való elszállításáról a megrendelőnek
kell gondoskodnia.

Fizetési feltételek: MNB inkassó rendszerben

Felvilágosítást ad:
Csepel Művek Csőgyára
Anyagellátási Osztály

Telefon: 342-592.

Ügyintéző: Fülöp Kálmán

11. Elégedett-e Ön a Figyelő cikkeinek időszerűségével?

a) aktuális-e a Figyelő
témaválasztása	igen	nem	részben
	☐	☐	☐
b) megfelelő-e a közlés
gyorsasága	☐	☐	☐

12. Kérjük, írja meg véleményét, milyennek tartja a lap

	elég	kevés	sok
a) oldalterjedelmét	☐	☐	☐
b) az egyes cikkek
terjedelmét	☐	☐	☐

13. Egyéb észrevételei, javaslatok:

.....
.....
.....
.....

14. Megőrzi-e Ön vagy munkahelye a Figyelő példányait?

igen	☐	nem	☐
minden példányt	☐		
néhány példányt	☐		
egyes cikkeket	☐		

15. Milyen egyéb gazdasági lapot, folyóiratot olvas a fel- soroltak közül?

Világgazdaság	☐	Gazdaság	☐
Közgazdasági	☐	Egyéb:	☐
Szemle	☐		☐

A válaszadó adatai:

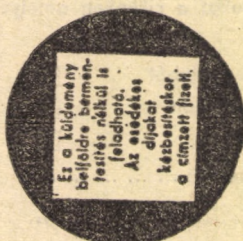
nő	☐	férfi	☐
Kora:		Iskolai végzettsége:	
30 év alatt	☐	8 általános	☐
30-40 év között	☐	8 általános felett	☐
41-50 év között	☐	(befejezetlen	
51-60 év között	☐	középisk.)	☐
60 év felett	☐	érettségi	☐
		főiskola,	
		egyetem	☐

Beosztása:

- Munkahelyének jellege:
ipari váll.		közlekedés	☐
(szövetkezet)	☐	államigazgatási	☐
mezőgazd.		szerv	☐
(váll. szöv.)	☐	társadalmi szerv	☐
külkereskedelem	☐	intézmény	☐
belkereskedelem	☐		

Lakóhelye:

község	☐	főváros	☐
város	☐		

BUDAPEST 70.
Pf. 1.
1959.

HÍRLAPKIADÓ VÁLLALAT
Közvéleménykutatás

VALASZLEVÉL

Kedves Olvasó!

A Figyelő Szerkesztősége és Kiadóhivatala közvéle-
ménykutatást végez a lap tartalmára és terjeszté-
sére vonatkozóan. Szeretnénk megismerni olvasóink
véleményét, kívánságait, hogy a jövőben a Figyelő
még inkább igazodjék az olvasók igényeihez.

Kérjük, hogy válaszadásával és a kitöltött kérdőív
gyors továbbításával segítse munkánkat!

Szíveskedjék a kitöltött kérdőívet a lapból kivágni,
összehajtani, s bélyeg nélkül - lehetőleg egy héten
belül - postaládába dobni.

Fáradozását előre is köszönjük.

A

Figyelő

Szerkesztősége

és

Kiadóhivatala

Felajánlunk megvételre

egy kifogástalan
állapotban levő

Ikarus 55 típusú autóbuszt

Cím:

Délzalai Viz-,
Csatornamű és
Fürdő Vállalat
8800 Nagykanizsa,
Kisfaludy u. 15/a.

ELADÓ

IFA-W50-es csukott gépkocsi

teljesen felújítva, vizsgáztatva.

Érdeklődni lehet

a 310-146-os telefonszámon.

FELAJÁNLUNK MEGVÉTELRE

vállalatok részére
használt,
bontásból származó
23,6 kg-os és 34 kg-os

vasúti sínt és talpfát, valamint

3 csoport váltót

Sín kilogrammonként 5 Ft

Talpfá darabja 15 Ft

Érdeklődni
Tokod Nagyközség
Tanácsánál lehet.

Telefon: Tokod 3.

Szlovákia felzárkózása

Fontos szakasz fejeződött be Szlovákia gazdasági fejlődésében. A központi elképzeléseknek megfelelően az ország-rész gazdasága az utóbbi három évben Csehszlovákia más körzeteinél gyorsabb ütemben növekedett. A társadalmi termelés például Szlovákiában 1948-hoz képest a nyolcszorosára bővült, míg az országos növekedés 5,8-szeres volt. Az ipari termelés 18,6-szeresére nőtt, szemben az országos 9,2-szeres átlaggal. Így ma már Szlovákia elérte, vagy túlhaladta Csehszlovákia 1970-72 évi eredményeit, vagyis a lemaradás mértéke a felzárkózás előtti korszak 50-60 esztendőjéről 5-7 évre zsugorodott.

A fejlesztés eredménye

A tervszerű fejlesztés egyik eredménye a korszerű ipar. Szlovákia korábban textil- és cipőiparáról volt közismert. Ma viszont a gépipar a népgazdaság egyik meghatározó ágazata, mindenekelőtt a textilgépek, a numerikus vezérlésű szerszámgépek, a folyami hajók, a vegyipari berendezések gyártása felett. A termékek 30 százaléka most már Csehszlovákia talán felvevőpiacát, s ez gyakorlatilag megfelel annak az összegnek, amelyért Szlovákiában használnak fel cseh gépeket, berendezéseket.

A szlovák tervbizottságban programokat is kidolgoztak az ipari termékek exportjára. Az elképzelések szerint 1980-ig — 1975-höz képest — a szocialista országokba irányuló gépeladásokat megkétszerezik, és a tőkés piacokon értékesített gépek értéke 2,5-szer lesz több.

A gyorsütemű növekedés másik eredménye, hogy felszámolták a különböző területek közötti fejlettségi különbségeket. Nyugat-Szlovákia ugyanis a történelmi hagyományok miatt mindig „előbbre” tartott, mind Dél- vagy Kelet-Szlovákia.

Médosult munkaerőhelyzet

A következő években Csehszlovákia és Szlovákia közötti különbségek az eddigiekénél lassabban egyenlítődnék ki, s előreláthatólag 1985-1990-re számolják fel az alapvető mutatókban — köztük az egy lakosra számított ipari termelésben, munkatermelékenység alakulásában, az egy főre jutó fogyasztásban — még fenn-

álló eltéréseket. Szlovákia fejlesztése a következő években változatlanul kiemelt feladat marad, tehát nem ebben kell keresni a lassabb növekedés okait. Az itt beruházóknak továbbra is kedvezőbb feltételeket, állami költségvetési juttatásokat biztosítanak. A kiegyenlítődség folyamatának lassulása annak a következménye, hogy a növekedés eddigi egyik legfontosabb hajtóereje — a szabad munkaerő — kimerült.

A munkaerőhiány úgy tűnik tartós marad, annak ellenére, hogy az ország népességének 55-60 százalékát Szlovákia adja, miközben a lakosságnak csak 31 százaléka él itt. Átmeneti megoldást jelenthetne, hogy ha a Szlovákián kívüli területeken dolgozók egy részét arra ösztönöznék, itt vállaljanak munkát. Ezzel azonban az ország más területein okoznának súlyos gondokat. A csehszlovák népgazdasági program ugyanis változatlanul számít arra, hogy Szlovákia kivételesen — ha a korábról kisebb mértékben is — az országos munkaerő gondok megoldásából. Így például innen biztosítják az észak-csehszlovák szénmezők intenzívebb műveléséhez a többletmunkaerő egy részét. Bekapcsolódnak az észak-

kabra fekvő termőterületek rekultivációs programjába, részt vállalnak a kohászati alapanvagok gyártásának növeléséből is. Ez Szlovákiának alapvető érdeke, hiszen olyan termékeknek, árucikkeknek a termelése bővül, amelyekre itt is szükség van a tervek valóra váltásához.

A munkaerőhelyzet elemzésénél abból indulnak ki, hogy rangsorolni kell az egyes ágazatok munkaerő igényeinek kielégítését. A jövőben zöld utat kapnak a más népgazdasági ágazatok növekedését, műszaki-technikai színvonalát meghatározó területek. Így például az energetika, az ehhez kapcsolódó gépgyártás, továbbá a vegyipar létszámszükségletét elégítik ki az első helyen. A központi elképzeléseknek megfelelő munkahelyválasztásban elsősorban a bérek, valamint a különböző kedvezmények — például letelepedési segély — ösztönző erejére számítanak.

További elképzelés, hogy a beruházásokat a jövőben ott valósítják meg, ahol ma még fellelhető szabad munkaerő. Ilyen területek között tartják számon az országhatárok melletti vidékeket. Az itt lakók foglalkoztatása már a korábbi években sem bizonyult könnyen megoldhatóknak, s ezen elsősorban kormányközi egyezményekkel segítettek. Így született például megállapodás a Komárom és Komarno között a textilipari munkások foglalkoztatására. A mindkét félnek előnyös együttműködés tapasztalatait most tovább kívánják fejleszteni. Arról van szó, hogy egyeztetik Magyarország északi területei-

nek és Szlovákia déli vidékeinek a beruházási programjait. Ezzel elkerülhető a párhuzamos gyártó kapacitások kiépítése és gazdaságosabb üzemméretű gépek kialakíthatók mindkét oldalon. Az első úttörő példa már megszületett: a Nagymaros-Gabcikóvíz vízlepcső rendszer építése.

A vállalati kapcsolatok javítása

Ma már nehezen járható út — ami a korábbi szakaszra jellemző volt — a termelés bővítése, a termékmennyiség növelése Szlovákiában is. A gazdaság fejlődésének újabb szakaszában nagy hangsúlyt kap az erőforrások és a szükségletek közötti egyensúly megteremtése. Ebből kiindulva változik a tervezés módszere, a tervek feladata. A népgazdasági programok a jövőben elsősorban az egyes termékcsoportok mennyiségi mutatóit határozzák meg. A szállítói-megrendelői kapcsolatok szintjén tisztázzák majd az olyan részletkérdéseket, mint például a szállítási, a minőségi feltételek stb. A módosított rendszer zökkenőmentes működésének érdekében egyszerűsítik és egyszerűsítik az áruértékesítést, bővítik az értékesítési hálózatot, az ezzel kapcsolatos szolgáltatásokat, növelik a raktárak területeit. Fontos célkitűzés továbbá, hogy a vállalati gazdasági megállapodásokat hosszú távra kössék és azokat maradéktalanul betartsák. Most dolgoznak az ehhez szükséges közgazdasági ösztönzők és szankciók megteremtésén.

F. A.

Kína és Japán gazdasági kapcsolata

A Kínai Népköztársaság gazdaságpolitikájában a jelek szerint mind nagyobb szerepre tesz szert a fejlett tőkésállamokkal való külkereskedelem. Idén februárban Peking Japánnal kötött hosszú távú kereskedelmi szerződést, áprilisban pedig a Közös Piacról írt alá öt évre szóló preferenciális megállapodást. Ez az aktivitás a külgazdaság területén arra utal, hogy az új kínai vezetés gazdasági céljainak eléréséhez fokozottan kívánja igénybe venni a nyugati technikát és technológiát. Az ehhez szükséges nem kis mennyiségű deviza, azaz az importfedezet kitermelése a kínai gazdaság jelenlegi fejlettségi szintjén csak úgy lehetséges, ha az ázsiai ország nagymértékben növeli nyersanyagkivitelét a tőkésállamokba, mindenekelőtt a közeli Japánba.

Jelenleg a kínai külkereskedelem elsőszámú partnere Japán. Oda irányul a ki-

vetel 20 százaléka, behozatalának pedig 32 százaléka származik onnan. (Érthető módon a japán külkereskedelemben Kína jelentősége jóval kisebb: az egész forgalomnak mindössze 3,5 százaléka bonyolódik le a Kínai Népköztársasággal.) Japán ezt az értéket néhány év leforgása alatt érte el.

A két ország 1972-ben vette fel a diplomáciai kapcsolatot, egy esztendővel később pedig kölcsönösen garantálták egymásnak a legnagyobb kedvezmény elve szerinti elbánást, s a következő években sor került hajózási, halászati és légügyi egyezmény megkötésére is. Látványos módon emelkedett az árucseré-forgalom értéke is: 1971-ben a kölcsönös szállítások 900 millió, tavaly már 3,6 milliárd dollár értéket tettek ki. Kína korábban könnyűipari termékeket és szenet exportált a szigetországba, behozatala pedig főleg műtrágyából, vas- és acélárúkból és különféle gépekből állott. 1975-től a Japánba irányuló kínai kivitelben egyre fontosabb szerepet játszik a kőolaj, amelynek aránya ma már eléri a 40 százalékot.

Japán közismerten szegény energiaforrásokban és nyersanyagokban. A megnövekedett olajszámla már többször idézett elő átmeneti zavarokat a japán gazdaságban. Nagy könnyebbéget jelent, ha az olajszükséglet egy részét az ország közelről tudja fedezni, hiszen így jelentős szállítási költségek takaríthatók meg. Ugyanez vonatkozik a szénre is, amelyből Japán a legnagyobb importőrök közé tartozik.

Ilyen előzmények után került sor az 1978-85-re szóló kereskedelmi szerződés aláírására. A megállapodás értelmében 1985-ig a két ország áruszállítását minálisan 10-10 milliárd dolláros szintet érnek el. Kína elsősorban kőolajat és szenet szállít Japánba, míg onnan technológiát és gyárberendezéseket importál.

Kína jelenleg évi 7 millió tonna kőolajat szállít a szigetországnak, de számítások szerint a kivétel 1985-re eléri majd a 30, esetleg az 50 millió tonnát. A megállapodás értelmében a kínai olajszállítások 1982-re eléri a 110 millió barrelt (egy barrel 159 literrel egyenlő), a szerződés utolsó három évére viszont nem költöttek ki konkrét mennyiséget, csupán azt rögzítették, hogy a kivétel meghaladja majd az évi 110 millió barrelt. A kínai szén-exportra vonatkozó megállapodás sem tartalmaz mennyiségi előírásokat. Kokszolható szénből Kína 1982-re várhatóan 1 millió tonnát, erőművi szénből pedig 1,6 millió tonnát szállít Japánba. (1978-ban a kokszolható szén exportja 150-300, az erőművi széné pedig 150-200 ezer tonna körül alakult.)

A japán külkereskedelmi szervezet, a JETRO becslése szerint Kína 1981-ig 8 milliárd dollár értékben rendel majd Japántól gépeket és ipari berendezéseket. Várhatóan Japán berendezésekkel épül majd fel az évi 6 millió tonna kapacitású acélmű, továbbá rézkohó, alumíniumfinomító, műbörgyár és több elektronikai üzem.

Kína az utóbbi időben a tőkésországok értésére adta, hogy gazdasági céljai meg-

valósításához szívesen vesz igénybe külföldi tőkét, hiteleket. Ez az álláspont gyökeres fordulatot jelent a korábbihoz képest, Peking ugyanis mind ez idáig elzárkózott a nemzetközi tőkepiaci műveletektől.

Ennek az „új szellőnek” a jegyében járt nemrégiben Pekingben a tokiói Eximbank küldöttsége, amely felajánlotta, hogy kedvezményes kamatú hiteleket folyósít a kínai fejlesztési tervek finanszírozására. Akkor került sor erre az utazásra, amikor nyilvánosságra hozták a két ország egymással folytatott kereskedelmének idei első feléves rekordadatait. 1978 első hat hónapjában az első év azonos időszakához képest a forgalom 43 százalékkal emelkedett, s elérte a 2,1 milliárd dolláros rekordszintet. A Kínába irányuló japán export 56 százalékkal növekedett, értéke 1,2 milliárd dollár volt. Hamarosan a turizmus is jelentős szerepet fog játszani, ugyanis a tervek szerint jövőre már 50 ezer japán turista látogat majd a Kínai Népköztársaságba. (Ez az ideihez képest 70 százalékos emelkedés.)

Kína olyannyira az export szolgáltatása kívánja állítani olaját, hogy a jövőben minden felépülő erőmű széntüzlelésű lesz. Amerikai becslések szerint a Kínai Népköztársaság olajkészletei 69 milliárd barrelre tehetőek, ebből 30 milliárd szárazföldi, 39 milliárd pedig partmenti — tenger alatti — készlet.

Az exporttervek — s ezen keresztül az importlehetőségek — esetleges veszélybe kerülése magyarázza azt a lázas sietséget, amely az utóbbi hónapokban a partmenti olaj kiaknázásával kapcsolatos. Kína nem rendelkezik megfelelő vízalatti kőolajbányászati technikával és a szükséges berendezésekkel, ezért nagy sietve több külföldi olajtársaságot hívott meg az olajkutatásban való részvétel lehetőségének tanulmányozására. Japán cégek mellett meghívást kapott az amerikai Penzoli, az Union Oil, a Phillips Petroleum, valamint az Exxon. A jelek szerint Kína igényt tart a külföldi cégek technológiájára, berendezéseire, szak tudására, s ezekért cserébe — ha találnak olajat — részesedést adna a feltárt olajból.

Kínának alapvető érdeke a kőolajkincs gyors ütemű feltárása és felszínre hozatala, hiszen importja — s egyben gazdaságfejlesztési céljainak megvalósítása — nagymértékben függ a „fekete arany” exportjának ütemétől. Ezért látszik adatainak a japán olajimportőrök aggodalma a nyolc évre szóló szerződés kőolajra vonatkozó részének esetleges nem teljesítése miatt.

A nemrégiben aláírt szerződések is valószínűsítik, hogy a két ország gazdasági kapcsolatai új lendületet nyernék. Japán oldalról emellett szól az a tény is, hogy mind az USA, mind pedig a tőkés Európa gazdasági körei egyre fokozódó érdeklődést mutatnak a kínai gazdaság, a fejlesztési tervekbe való bekapcsolódási lehetőségek iránt. Márpedig a japán piaci stratégia nem szívesen tűr meg versenytársakat, sőt ha lehetséges, még a versenyt sem igen engedi kibontakozni.

Gonda György—Szentgáli Péter

nak 49 munkanapnak megfelelő terhelést, és 2,5 m irattári polc felesleges igénybevételét jelenti.

Az iktatással és irattározással foglalkozó munkatársak túlerhelésének megakadályozására és gyors betanulásuk biztosítására az iratnyilvántartási rendszert a lehető legegyszerűbben kell kialakítani. Az R. Bosch Kft. igazgatósága ennek a gondolatnak a szem előtt tartásával rövid, de pontos és ábrákat tartalmazó kézikönyvet adott ki. A kézikönyv a következő elvi előírásokat tartalmazza:

Munkahelyi irattározás. Az „élő” iratoknak a munkahelyen való megőrzése a legelőnyösebb megoldás. Az irat így kéznél van, nem kell érte menni, várakozni. A munkahelyen való irattározást lehetőség szerint előnyben kell részesíteni. Két feltétel azonban teljesíteni kell. Nevezetesen: az iratra csak a mindenkori szakelőadónak lehet szüksége; a munkahelyen tárolt iratok volumenének pedig nem szabad az írászat vagy a melléje állított iratszékény befogadóképességét meghaladnia.

Osztályirattár. Ha az iratok terjedelmük miatt a munkahelyen nem rakhatók le, és ha több szakelőadónak folyamatosan ugyanazokra az iratokra van szüksége, ajánlatos osztályirattár berendezése. Az iratok befogadására szolgáló bútorokat az osztály körletében kell elhelyezni, ahol minden munkatárs várakozás nélkül hozzájuthat a keresett irathoz.

Központi iktató (segédhivatal). Nagy igazgatási szerveknél, amelyekben a különböző osztályoknak van szükségük az iratokra, ajánlatos központi iktatót berendezni. Nagy igazgatási szerveknél a központi irattár létesítésével egy időben gondoskodni kell az iratok szabályozott szállításáról is.

Az egyik ismert szervezési tanácsadó az iktatás-irattározásról való véleménynyilvánítás érdekében ajánlja a következő ellenőrző kérdések megválaszolását:

1. Alaposan felülvizsgálják-e az utóbbi 5-6 év folyamán az iratok kezelésének rendszerét?
2. Ismerik-e a munkatársak az iratok különböző értékközvetítőit?
3. „Lomtalanítja”-e és aláírja-e a szakelőadó az iratokat irattárba helyezésre küldésük előtt?
4. Van-e a vállalatnál a fontosabb nyomtatványokra vonatkozó „törzsfa”, amely egyben rögzíti a másolatok átfutására, megőrzésére és megsemmisítésére vonatkozó szabályokat?
5. Megállapították-e a különböző irattározási fokozatokon belül megőrzési határidőket, és nem őriznek-e meg iratokat túl sokáig?
6. Képesek-e a munkatársak az ügyfeleknek folyamatban levő ügyek kapcsán telefonon feltett kérdésekre nyomban válaszolni?
7. Azonnal hozzáférhetőek-e a munkához szükséges összes iratokhoz, anélkül, hogy el kellene hagyni munkahelyüket?
8. Van-e iratkatalógust is tartalmazó lerakási terv, vannak-e irányelvek a felhalmozódó iratok lerakására?
9. Van-e iratnyilvántartási számrendszer az iratok tárgy szerinti rendezésére?
10. Nem mennek-e határidők feledésbe?
11. Iratnyilvántartása naprakész állapotban van-e?

Ha nem valamennyi kérdésre adhatnak igenlő választ, akkor legfőbb ideje, hogy a vállalat iratkezelését újjászervezzék.

ZSEB GARÁZS

A Lenfonó és Szövőipari Vállalat anyagából készítik.

Tökéletesen védi az autóját az időjárás viszontagságai ellen. Hidegre-melegre az anyag nem merevedik, illetve nem lágyul, színtartó, belső felülete puha textília, így a kocsi fényezését nem károsítja, zárható:

Kocsitípusonként méretre szabott kivitelben konfekcionálja a Tabi Kempingcikk Vállalat

Kapható: a MOBIL Nagykereskedelmi Vállalat üzleteiben, valamint a Lenfonó és Szövőipari Vállalat mintaboltjában: V., JÓZSEF NÁDOR TÉR 9-11.

Fogyasztói ára: 1600-tól 2100 Ft-ig, a típustól függően. Kezelése egyszerű.